

คู่มือ

พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก
ประจำปี ๒๕๖๗

Word-by-Word Translation Tipitaka and
Buddhism Propagation to Global Society

๒๐๒๔

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๗
พระอภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ
ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

คู่มือ การเรียนรู้
พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (คำต่อคำ)
พระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๗
พระอภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (Word-by-Word Tipitaka Translation) มี ๒ ประการหลัก คือ ๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ที่เป็นอักษรไทยและอักษรโรมัน ทุกคำ และ ๒. เพื่อให้ความหมายของศัพท์แต่ละคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม ได้ช่วยสร้างให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่คงอยู่ และสืบเนื่องคู่กับพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๗ คือ คัมภีร์กถาวัตถุ ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๕ แห่ง พระอภิธรรมปิฎก ที่มีทั้งหมด ๗ คัมภีร์หรือที่เรียกว่า สัตตปกรณ ได้แก่ ๑) อัมมสังคณี ๒) วิภังค์ ๓) ธาตุกถา ๔) ปุคคลบัญญัติ ๕) กถาวัตถุ ๖) ยมก ๗) ปฎิฐาน ซึ่งเป็นการรวบรวมวาทกถาหรือข้อโต้แย้งเกี่ยวกับคำสอนในพุทธศาสนา คำว่า "กถาวัตถุ" หมายถึง "คัมภีร์ที่เป็นที่ตั้งของการอภิปราย" โดยเนื้อหาเน้นการเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างฝ่ายเถรวาทและอากัรียวาท เพื่อชี้ให้เห็นข้อถูกผิดในทางธรรม

ความสำคัญของคัมภีร์นี้ มี ๓ ด้านหลัก คือ ๑) เนื้อหา: ประกอบด้วย ๒๒๖ กถา ครอบคลุมธรรมสำคัญหลายหมวด เช่น ชันธ ๕, อายตนะ ๑๒ และอริยสัจ ๔ ๒) วิธีการ: นำเสนอการโต้แย้งด้วยตรรกศาสตร์แบบพุทธที่เป็นระบบ เหมาะสำหรับนักคิดและนักไต่สวน และ ๓) วัตถุประสงค์: ชี้ให้เห็นความคลาดเคลื่อนของฝ่ายอากัรียวาท และแสดงเหตุผลตามพระพุทธพจน์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

ความเป็นมาของคัมภีร์ แบ่งเป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงที่พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาพระอภิธรรมหลังตรัสรู้ และช่วงที่พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระรวบรวมและจัดทำคัมภีร์กถาวัตถุในรูปแบบปัจจุบัน คัมภีร์นี้มีบทบาทสำคัญในการรักษาคำสอนพุทธศาสนา โดยเน้นการใช้เหตุผลและตรรกะในการอภิปราย

ในการจัดทำแปลพระไตรปิฎกฉบับบาลี อักษรไทยและอักษรโรมัน ได้จัดทำออกเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จากพระไตรปิฎก ทุกคำศัพท์นั้น เกิดจากความร่วมมือในการแปลจากบุคลากรทางพุทธศาสนา จาก ๓ กลุ่มสถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาประเทศศรีลังกา และมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมุ่งหวังว่าความเข้าใจในความหมายของภาษาที่พระผู้มีพระภาค ทรงใช้ในการเทศนาสั่งสอน จึงเป็นส่วนใช้พระพุทธศาสนายั่งยืน และถาวรอยู่ตลอดไป

ในคู่มือการศึกษาพระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำ คณะผู้ดำเนินการได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจในคำศัพท์ที่แสดงด้วยการแปลคำต่อคำ ให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชน และผู้สนใจศึกษาความหมายของบาลี อันเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงธรรมเทศนา ในขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการ ได้สรุปประเด็นของธรรมที่สำคัญ ควรแก่การเรียนรู้ และการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน ให้บรรลุจุดหมายที่เป็นความสงบสุขสูงสุดของชีวิต การจัดทำคู่มือ จึงแบ่งออกเป็นบท ในแต่ละบทก็จะเป็นการกล่าวถึงธรรมที่บรรจุอยู่ในแต่ละส่วนของเล่ม พร้อมกับยกตัวอย่างของพระบาลีที่เกี่ยวข้องกับธรรมที่สรุปมาให้ศึกษา ผู้ใช้คู่มือจึงจะศึกษาถึงคำอธิบายธรรม มีบาลีประกอบ ต่อด้วยบทแปลแบบคำต่อคำ และตามด้วยบทแปลโดยความที่ได้จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

~ ๔ ~

สารบัญ

บทที่	เนื้อหา	หน้า
๑	มหาวรรค - ปุคคลกถา	๕
๒	ทุติยวรรค - ปฐปะหารกถา	๑๑
๓	ตติยวรรค - พลกถา	๒๐
๔	จตุตถวรรค - คิหิสสอรหาติกถา	๒๙
๕	ปัญจมวรรค - วิมุตติกถา	๓๖

บทที่ ๑

มหาวรรค – ปุคคลกถา

ในโลกแห่งการแสวงหาความจริงและการค้นคว้าทางปรัชญา มหาวรรคและปุคคลกถาแสดงถึงความลึกซึ้งของการเข้าใจบุคคลและสภาวะที่แท้จริงผ่านการสนทนาและการถกเถียงที่มีมิติทางสติปัญญา บทสนทนาในส่วนนี้นำเสนอการอภิปรายเกี่ยวกับการหยั่งรู้บุคคลที่มาจากสัจฉิกัญฐะหรือสภาวะที่แท้จริง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเข้าใจในความเป็นจริงและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ

การตั้งคำถามและคำตอบที่เกิดขึ้นในบริบทนี้สะท้อนถึงการตรวจสอบข้อสมมติและความคิดที่มีอยู่ในใจมนุษย์ ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณและพิจารณาอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น บทนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นการอภิปรายทางปรัชญาเท่านั้น แต่ยังเป็นการเชื้อเชิญให้ผู้คนได้กลับมามองตัวเองและสังคมรอบตัวในแง่มุมที่แตกต่าง

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการเข้าใจธรรมชาติของสภาวะที่แท้จริง ความซับซ้อนของการรับรู้บุคคล และการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการหยั่งรู้กับสัจจะของธรรมชาติ ทั้งนี้ การทำความเข้าใจในแนวคิดเหล่านี้ ไม่เพียงช่วยให้เราเข้าถึงความรู้ที่ลึกซึ้งมากขึ้น แต่ยังเป็นการยกระดับคุณภาพของชีวิตและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมด้วย

ตัวอย่าง ปุคคลกถา

๑. บาลี

๑. ปุคคลกถา

๑. สุตตสัจฉิกัญฐ

๑. อนุโลมปัจจนิก

๑. ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนาติ ? อามนตา. โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนาติ? น เหว วตตพเพ. อาชานาหิ นิคคห. หยจิ ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถน เตน วต เร วตตพเพ “โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา”ติ. ย ตตถ วเทสิ “วตตพเพ โข ‘ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถน’ โน จ วตตพเพ ‘โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา’”ติ มิจฉา. โน เจ ปน วตตพเพ “โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา”ติ โน จ วต เร วตตพเพ “ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา”ติ. ย ตตถ วเทสิ “วตตพเพ โข ‘ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถน’ โน จ วตตพเพ ‘โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล อุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา’”ติ มิจฉา.

อนุโลมปจจก.

๒. ปุคคโล นุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนาติ? อามนตา. โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล นุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนาติ? น เหว วตตพเพ. อาชานาหิ ปฏิกมม. หยจิ ปุคคโล นุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถน เตน วต เร วตตพเพ “โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล นุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา”ติ. ย ตตถ วเทสิ “วตตพเพ โข ‘ปุคคโล นุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถน’ โน จ วตตพเพ ‘โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล นุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา’”ติ มิจฉา. โน เจ ปน วตตพเพ “โย สจฉิกัญฐ ปรมตโถ ตโต โส ปุคคโล นุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา”ติ โน จ วต เร วตตพเพ “ปุคคโล นุปลพภติ สจฉิกัญฐปรมตเถนา”ติ

ติ. ยํ ตตถ วเทสิ “วตตพเพ โข ‘ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’ โน จ วตตพเพ ‘โย สจฺจิกฺกุสฺส ปรฺมตฺโถ ตโต โส ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’”ติ มิจฺฉา.

ปฏิกมฺมจตุกกํ.

๓. ตวํ เจ ปน มณฺญสิ “วตตพเพ โข ‘ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’ โน จ วตตพเพ ‘โย สจฺจิกฺกุสฺส ปรฺมตฺโถ ตโต โส ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’”ติ เตน ตว ตตถ เหนตาย ปฏินฺญาเย หเว ปฏินฺหานนฺตํ หเว นิคฺคเหตพเพ. อถ ตํ นิคฺคณฺหาเม. สุนิคฺคหิตํ จ โหสิ.

หฺลยจิ ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา เตน วต เร วตตพเพ “โย สจฺจิกฺกุสฺส ปรฺมตฺโถ ตโต โส ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา”ติ. ยํ ตตถ วเทสิ “วตตพเพ โข ‘ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’ โน จ วตตพเพ ‘โย สจฺจิกฺกุสฺส ปรฺมตฺโถ ตโต โส ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’”ติ มิจฺฉา.

โน เจ ปน วตตพเพ “โย สจฺจิกฺกุสฺส ปรฺมตฺโถ ตโต โส ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา”ติ โน จ วต เร วตตพเพ “ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา”ติ. ยํ ตตถ วเทสิ “วตตพเพ โข ‘ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’ โน จ วตตพเพ ‘โย สจฺจิกฺกุสฺส ปรฺมตฺโถ ตโต โส ปุคฺคโล นุปฺลพฺภติ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’”ติ อิทํ เต มิจฺฉา.

นิคฺคหจตุกกํ.

๒. การแปลคำต่อคำ

ปุคฺคลกลา – วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งบุคคล/

๑. สุทฺธสจฺจิกฺกุสฺส – เนื้อหาว่าด้วยสภาวะที่แท้จริงล้วน ๆ/

๑. อนุโลมปัจจนิกํ – อนุโลมปัจจนิกะ/

๑. “ปุคฺคโล – บุคคล/ อุปลพฺภติ – อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา”ติ? – โดยสังคิ กัฏฐปรมัตถ์”ดังนี้?/ “อามนฺตา. – ใช่”/ “[โย – ไต/ ธมฺโม – ธรรม]/ สจฺจิกฺกุสฺส – เป็นสังคิ กัฏฐะ/ ปรฺมตฺโถ – เป็นปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส – ผู้นั้น/ ปุคฺคโล – บุคคล/ อุปลพฺภติ – อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา”ติ? – โดยสังคิ กัฏฐปรมัตถ์”ดังนี้?/ “น – หามิได้/ หเว – ก็ อย่างนั้น/ วตตพเพ”. – ควรกล่าว”/ [ตวํ – ท่าน]/ อาชานาหิ – จงรับรู้/ นิคฺคหํ. – ซึ่งนิคฺคหะ/ หฺลยจิ – หากว่า/ ปุคฺคโล – บุคคล/ อุปลพฺภติ – อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา – โดยสังคิ กัฏฐปรมัตถ์/ เตน วต เร – เพราะเหตุนี้แหละหนอ/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “[โย – ไต/ ธมฺโม – ธรรม]/ สจฺจิกฺกุสฺส – เป็นสังคิ กัฏฐะ/ ปรฺมตฺโถ – เป็นปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส – ผู้นั้น/ ปุคฺคโล – บุคคล/ อุปลพฺภติ – อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา”ติ. – โดยสังคิ กัฏฐปรมัตถ์”ดังนี้?/ “[ตวํ – ท่าน]/ ยํ – ไต/ [วณฺณํ – ซึ่งคำพูด]/ ตตถ – ชื่อนั้น/ [ปญฺหาภมฺเม – ในปัญหากรรม]/ วเทสิ – ย่อมกล่าว/ “วตตพเพ โข – ควรกล่าวแล/ ‘ปุคฺคโล – บุคคล/ อุปลพฺภติ – อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา’. – โดยสังคิ กัฏฐปรมัตถ์”/ โน – หามิได้/ จ – แต่ว่า/ [มยา – อันข้าพเจ้า]/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “[โย – ไต/ ธมฺโม – ธรรม]/ สจฺจิกฺกุสฺส – เป็นสังคิ กัฏฐะ/ ปรฺมตฺโถ – เป็นปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส – ผู้นั้น/ ปุคฺคโล – บุคคล/ อุปลพฺภติ – อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา”ติ – โดยสังคิ กัฏฐปรมัตถ์”‘ดังนี้?/ [อิทํ – นี้/ เต – ของท่าน/ วณฺณํ – คำพูด]/ มิจฺฉา. – เป็นคำพูดที่ผิด/ โน – หามิได้/ เจ ปน – อนึ่ง หากว่า/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “[โย – ไต/ ธมฺโม – ธรรม]/ สจฺจิกฺกุสฺส – เป็นสังคิ กัฏฐะ/ ปรฺมตฺโถ – เป็นปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส – ผู้นั้น/ ปุคฺคโล – บุคคล/ อุปลพฺภติ – อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สจฺจิกฺกุสฺสปรฺมตฺเถนา”ติ – โดยสังคิ กัฏฐปรมัตถ์”ดังนี้?/ โน – หามิได้/ จ วต เร – แต่ว่า หนอแล/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “ปุคฺคโล –

บุคคล/ อุปลพทิตี - อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”ติ. - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”ดังนี้/ “[ตรุ - ทาน]/ ย - ไค/ [วจน - ซึ่งคำพูด]/ ตตถ - ชื่อนั้น/ [ปญหากมเม - ในปัญหากรรม]/ วเทสิ - ย่อมกล่าว/ “วตตพเพ โข - ควรกล่าวแล/ ‘บุคคล - บุคคล/ อุปลพทิตี - อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา’. - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์’/ โน - หามิได้/ จ - แต่ว่า/ [มยา - อันข้าพเจ้า]/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ ‘[โย - ไค/ ธมโม - ธรรม]/ สัจจิกกุฐ - เป็นสัจจิกกุฐะ/ ปรมตเถ - เป็นปรมัตถะ/ ตโต - นั้น/ [ธมโต - ตามธรรม]/ โส - ผู้นั้น/ บุคคล - บุคคล/ อุปลพทิตี - อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”’ติ - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”’ดังนี้/ [อิท - นี้/ เต - ของท่าน/ วจน - คำพูด]/ มิจฉา. - เป็นคำพูดที่ผิด/

อนุโลมปณจก. - อนุโลมปัญจกะ [นิญฐิต - จบแล้ว]/

๒. “บุคคล - บุคคล/ นุปลพทิตี - ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”ติ? - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/ “[โย - ไค/ ธมโม - ธรรม]/ สัจจิกกุฐ - เป็นสัจจิกกุฐะ/ ปรมตเถ - เป็นปรมัตถะ/ ตโต - นั้น/ [ธมโต - ตามธรรม]/ โส - ผู้นั้น/ บุคคล - บุคคล/ อุปลพทิตี - อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”ติ? - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”’ดังนี้?/ “น - หามิได้/ เหว - ก็ อย่างนั้น/ วตตพเพ”. - ควรกล่าว”/ “[ตรุ - ทาน]/ อาชานาหิ - จงรับรู้/ ปฏิกมม. - ซึ่งปฏิกรรม/ หลหิ - หากว่า/ บุคคล - บุคคล/ นุปลพทิตี - ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์/ เตน วต เร - เพราะเหตุ นั้นแหละหนอ/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ “[โย - ไค/ ธมโม - ธรรม]/ สัจจิกกุฐ - เป็นสัจจิกกุฐะ/ ปรมตเถ - เป็นปรมัตถะ/ ตโต - นั้น/ [ธมโต - ตามธรรม]/ โส - ผู้นั้น/ บุคคล - บุคคล/ นุปลพทิตี - ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”’ติ - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”’ดังนี้/ “[ตรุ - ทาน]/ ย - ไค/ [วจน - ซึ่งคำพูด]/ ตตถ - ชื่อนั้น/ [ปญหากมเม - ในปัญหากรรม]/ วเทสิ - ย่อมกล่าว/ “วตตพเพ โข - ควรกล่าวแล/ ‘บุคคล - บุคคล/ นุปลพทิตี - ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา’ - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์’/ โน - หามิได้/ จ - แต่ว่า/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ ‘โย - ไค/ ธมโม - ธรรม]/ สัจจิกกุฐ - เป็นสัจจิกกุฐะ/ ปรมตเถ - เป็นปรมัตถะ/ ตโต - นั้น/ [ธมโต - ตามธรรม]/ โส - ผู้นั้น/ บุคคล - บุคคล/ นุปลพทิตี - ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”’ติ - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”’ดังนี้/ [อิท - นี้/ เต - ของท่าน/ วจน - คำพูด]/ มิจฉา. - เป็นคำพูดที่ผิด/ โน - หามิได้/ เจ ปน - อนึ่ง หากว่า/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ “[โย - ไค/ ธมโม - ธรรม]/ สัจจิกกุฐ - เป็นสัจจิกกุฐะ/ ปรมตเถ - เป็นปรมัตถะ/ ตโต - นั้น/ [ธมโต - ตามธรรม]/ โส - ผู้นั้น/ บุคคล - บุคคล/ อุปลพทิตี - อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”ติ. - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”’ดังนี้/ โน - หามิได้/ จ วต เร - แต่ว่า หนอแล/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ “บุคคล - บุคคล/ นุปลพทิตี - ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”ติ. - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”’ดังนี้/ “[ตรุ - ทาน]/ ย - ไค/ [วจน - ซึ่งคำพูด]/ ตตถ - ชื่อนั้น/ [ปญหากมเม - ในปัญหากรรม]/ วเทสิ - ย่อมกล่าว/ “วตตพเพ โข - ควรกล่าวแล/ ‘บุคคล - บุคคล/ นุปลพทิตี - ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา’ - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์’/ โน - หามิได้/ จ - แต่ว่า/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ ‘โย - ไค/ ธมโม - ธรรม]/ สัจจิกกุฐ - เป็นสัจจิกกุฐะ/ ปรมตเถ - เป็นปรมัตถะ/ ตโต - นั้น/ [ธมโต - ตามธรรม]/ โส - ผู้นั้น/ บุคคล - บุคคล/ นุปลพทิตี - ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สัจจิกกุฐปรมตเถนา”’ติ - โดยสัจจิกกุฐปรมัตถ์”’ดังนี้/ [อิท - นี้/ เต - ของท่าน/ วจน - คำพูด]/ มิจฉา. - เป็นคำพูดที่ผิด/

ปฏิกมมจตุกก. - ปฏิกัมมจตุกกะ [นิญฐิต - จบแล้ว]/

[นิคคหตฺตํ. – นิคคหตฺตํ.]/

๓. “ตฺวํ – ท่าน/ เจ ปน – อนึ่ง หากว่า/ มณฺญสิ – ย่อมระลึกได้/ “วตฺตพฺเพ โข – ควรกล่าวแล/
‘ปุคฺคโล – บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สจฺจิกฺกฐปรมตฺเถน’ – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์/ โน – หามิได้/
จ – แต่ว่า/ วตฺตพฺเพ – ควรกล่าว/ ‘โย – ไค/ ธมฺโม – ธรรม]/ สจฺจิกฺกฐ – เป็นสัจฉิกฺกฐะ/ ปรมตฺโถ – เป็น
ปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส – ผู้ นั้น/ ปุคฺคโล – บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/
สจฺจิกฺกฐปรมตฺเถนา’ติ – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์’ดังนี้/

เตน – เพราะเหตุ นั้น/ ตว – ของท่าน/ ตตฺถ – นั้น/ [อนฺุโลมปฺยจฺเก – ในอนฺุโลมปญฺจกะ]/ เหตุย –
ก็ นั้น/ ปฺฏิญฺญา – ด้วยปฏฺิญา/ เหว – อย่างนี้แล/ ปฺฏิขานนํ – เมื่อยอมรับ/ เหว – ก็อย่างนี้/ นิคฺค
เหตุพฺเพ. – ควรลงนิคฺคหะ/ อถ – อย่างนั้น/ [ภาเว – ครั้นเมื่อความเป็น/ สนฺเต – มีอยู่]/ [มยํ – ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย]/ ตํ – ซึ่งท่าน/ นิคฺคณฺหา. – ย่อมลงนิคฺคหะ/ [ตฺวํ – ท่าน]/ [อมฺเหติ – อันข้าพเจ้าทั้งหลาย]/ ส
นิคฺคหิตํ จ – เป็นอันลงนิคฺคหะดีแล้ว ด้วย/ โหสิ. – ย่อมมี/

หฺลยฺจิ – หากว่า/ ปุคฺคโล – บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สจฺจิกฺกฐปรมตฺเถน – โดยสัจฉิกฺกฐ
ปรมัตถ์/

เตน วตฺเต เร – เพราะเหตุ นั้นแหละหนอ/ วตฺตพฺเพ – ควรกล่าว/ “[โย – ไค/ ธมฺโม – ธรรม]/ สจฺจิกฺก
ฐ – เป็นสัจฉิกฺกฐะ/ ปรมตฺโถ – เป็นปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส – ผู้ นั้น/ ปุคฺคโล –
บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สจฺจิกฺกฐปรมตฺเถนา’”ติ – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์’”ดังนี้/

“[ตฺวํ – ท่าน]/ ยํ – ไค/ [วจฺนํ – ซึ่งคำพูด]/ ตตฺถ – ชื่อนั้น/ [ปญฺหาภมฺเม – ในปญฺหากรรม]/ วเทสิ
– ย่อมกล่าว/ “วตฺตพฺเพ โข – ควรกล่าวแล/ ‘ปุคฺคโล – บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สจ
จิกฺกฐปรมตฺเถน’ – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์/ โน – หามิได้/ จ – แต่ว่า/ วตฺตพฺเพ – ควรกล่าว/ ‘โย – ไค/ ธม
โม – ธรรม]/ สจฺจิกฺกฐ – เป็นสัจฉิกฺกฐะ/ ปรมตฺโถ – เป็นปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส
– ผู้ นั้น/ ปุคฺคโล – บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สจฺจิกฺกฐปรมตฺเถนา’”ติ – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์’
’ดังนี้/ [อิทํ – นี้/ เต – ของท่าน/ วจฺนํ – คำพูด]/ มิจฺฉา. – เป็นคำพูดที่ผิด/

โน – หามิได้/ เจ ปน – อนึ่ง หากว่า/ วตฺตพฺเพ – ควรกล่าว/ “[โย – ไค/ ธมฺโม – ธรรม]/ สจฺจิกฺกฐ
– เป็นสัจฉิกฺกฐะ/ ปรมตฺโถ – เป็นปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส – ผู้ นั้น/ ปุคฺคโล –
บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – อันเขาย่อมเข้าไปได้/ สจฺจิกฺกฐปรมตฺเถนา’”ติ. – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์’”ดังนี้/ โน – หา
มิได้/ จ วตฺเต เร – แต่ว่า หนอแล/ วตฺตพฺเพ – ควรกล่าว/ “ปุคฺคโล – บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/
สจฺจิกฺกฐปรมตฺเถนา’”ติ. – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์’”ดังนี้/

“[ตฺวํ – ท่าน]/ ยํ – ไค/ [วจฺนํ – ซึ่งคำพูด]/ ตตฺถ – ชื่อนั้น/ [ปญฺหาภมฺเม – ในปญฺหากรรม]/ วเทสิ
– ย่อมกล่าว/ “วตฺตพฺเพ โข – ควรกล่าวแล/ ‘ปุคฺคโล – บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สจ
จิกฺกฐปรมตฺเถน’ – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์/ โน – หามิได้/ จ – แต่ว่า/ วตฺตพฺเพ – ควรกล่าว/ ‘โย – ไค/ ธม
โม – ธรรม]/ สจฺจิกฺกฐ – เป็นสัจฉิกฺกฐะ/ ปรมตฺโถ – เป็นปรมัตถะ/ ตโต – นั้น/ [ธมฺมโต – ตามธรรม]/ โส
– ผู้ นั้น/ ปุคฺคโล – บุคคล/ นุปฺลพฺภติ – ย่อมหยั่งรู้ไม่ได้/ สจฺจิกฺกฐปรมตฺเถนา’”ติ – โดยสัจฉิกฺกฐปรมัตถ์’
’ดังนี้/ [อิทํ – นี้/ เต – ของท่าน/ วจฺนํ – คำพูด]/ มิจฺฉา. – เป็นคำพูดที่ผิด/

นิคฺคหตฺตํ. – นิคคหตฺตํ. [นิฏฺฐิตํ – จบแล้ว]/

๓. การแปลโดยความ

๑. บุคคลกล่า ว่าด้วยบุคคล

๑. สุตตสังคิกัฏฐะ ว่าด้วยสภาวะที่แท้จริงล้วน ๆ

๑. อนุโลมปัจจนิกะ อนุโลมปัญจกะ

[๑] สกวาที ถามว่า ท่านหยั่งรู้บุคคลได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์ ใช่ไหม

ปรวาที ตอบว่า ใช่

สก. สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะเป็นปรมัตถะ ท่านหยั่งรู้บุคคลนั้นได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้นใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น

สก. ท่านจงรับนิคหะ ดังต่อไปนี้

หากท่านหยั่งรู้บุคคลได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้นได้โดยสังคิกัฏฐ- ปรมัตถ์นั้น” ท่านกล่าวคำขัดแย้งใดในตอนต้นนั้นว่า “ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์ แต่ไม่ยอมรับว่า สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะ เป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้นได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้น” คำนั้นของท่านผิด

อนึ่ง หากท่านไม่ยอมรับว่า “สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้า หยั่งรู้บุคคลนั้นได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้น” ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “ข้าพเจ้าหยั่งรู้ บุคคลได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์” ท่านกล่าวคำขัดแย้งใดในตอนต้นนั้นว่า “ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์ แต่ไม่ยอมรับว่า สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้นได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้น” คำนั้นของท่านผิด

อนุโลมปัญจกะ จบ

ปฏิกัมมจตุกกะ

[๒] ปร. ท่านหยั่งรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์ใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะเป็นปรมัตถะ ท่านหยั่งรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้นใช่ไหม

สก. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น

ปร. ท่านจงรับปฏิกรรม ดังต่อไปนี้

หากท่านหยั่งรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้น” ท่านกล่าวคำขัดแย้งใดในตอนต้นนั้นว่า “ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์ แต่ไม่ยอมรับว่า สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะ เป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้น” คำนั้นของท่านผิด

อนึ่ง หากท่านไม่ยอมรับว่า “สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้น” ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์” ท่านกล่าวคำขัดแย้งใดในตอนต้นนั้นว่า “ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์ แต่ไม่ยอมรับว่า สภาวะธรรมใดเป็นสังคิกัฏฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้าหยั่งรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกัฏฐปรมัตถ์นั้น” คำนั้นของท่านผิด

ปฏิกัมมจตุกกะ จบ

นิคคหจตุกกะ

[๓] พร. อนึ่ง หากท่านระลึกได้ว่า “ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์ แต่ไม่ยอมรับว่า สภาวธรรมใดเป็นสังคิกฺกุฐะเป็น ปรมัตถะ ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์นั้น” ดังนั้น ท่านเมื่อ

ยอมรับด้วยปฏินุญานี้ในอนุโลมปัญจะ๑นั้น ก็ควรถูกลงนิกคหะอย่างนี้ ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงลงนิกคหะท่าน ท่านจึงเป็นอันข้าพเจ้าลงนิกคหะชอบแล้ว ดังต่อไปนี้

หากท่านยังรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “สภาวธรรมใดเป็นสังคิกฺกุฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐ-

ปรมัตถ์นั้น” ท่านกล่าวคำขัดแย้งใดในตอนต้นนั้นว่า “ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์ แต่ไม่ยอมรับว่า สภาวธรรมใดเป็นสังคิกฺกุฐะ เป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์นั้น” คำนั้นของท่านผิด

อนึ่ง หากท่านไม่ยอมรับว่า “สภาวธรรมใดเป็นสังคิกฺกุฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์นั้น” ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์” ท่านกล่าวคำขัดแย้งใดในตอนต้นนั้นว่า “ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์ แต่ไม่ยอมรับว่า สภาวธรรมใดเป็นสังคิกฺกุฐะเป็นปรมัตถะ ข้าพเจ้ายังรู้บุคคลนั้นไม่ได้โดยสังคิกฺกุฐปรมัตถ์นั้น” คำนั้นของท่านผิด

นิคคหจตุกกะ จบ^๑

สรุป

บทสนทนาในมหาวรรคเกี่ยวกับการหยั่งรู้บุคคลและการเข้าใจสภาวะที่แท้จริง แสดงให้เห็นถึงการถกเถียงที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสัจจะและความรู้ การอภิปรายมีการตั้งคำถามถึงความสามารถในการรู้จักบุคคลโดยอิงจากสังคิกฺกุฐะหรือธรรมชาติที่แท้จริง ซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การเข้าใจสภาวะที่แท้จริงนั้นมีความสำคัญต่อการหยั่งรู้บุคคลได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การพูดคุยนี้มีเป้าหมายเพื่อขจัดข้อขัดแย้งและสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับธรรมชาติของการรับรู้และการตัดสินใจ

ข้อคิดตามหลักธรรม

๑. **การพิจารณาสังขธรรม:** การเข้าใจสังขธรรมและธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ ช่วยให้เราสามารถมองเห็นความเป็นจริงในชีวิตและไม่ถูกหลอกหลวงจากภาพลวงตาหรือความคิดเห็นส่วนตัว

๒. **การมีวิจาร์ณญาณ:** การตั้งคำถามและการถกเถียงอย่างมีวิจาร์ณญาณช่วยให้เราเข้าใจโลกและตนเองได้ดีขึ้น การค้นหาความจริงในคำตอบที่ได้รับเป็นการพัฒนาสติปัญญา

๓. **การยอมรับความขัดแย้ง:** ความขัดแย้งในความคิดเห็นสามารถนำไปสู่การเรียนรู้และการเติบโตทางจิตใจ การเปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่างสามารถขยายมุมมองของเราและเสริมสร้างความเข้าใจที่หลากหลาย

๔. **การประยุกต์ใช้ในชีวิต:** การเรียนรู้จากธรรมชาติของบุคคลและสภาวะที่แท้จริงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ช่วยให้เราสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมีความหมายกับผู้อื่น

๕. **การพัฒนาจิตใจ:** การศึกษาและการเข้าใจในแนวคิดเหล่านี้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาจิตใจให้เป็นไปในทางที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งนำไปสู่ความสงบสุขและความสุขที่แท้จริงในชีวิต

^๑ อภ.ก. (ไทย) ๓๗/๑-๓/๑-๔.

บทที่ ๒

ทศตยวรรค - ปุรูปหารกถา

วรรคที่ ๒ เป็นส่วนสำคัญในการอธิบายทางธรรมที่ประกอบด้วย ๑๑ กถา ซึ่งแต่ละหัวข้อเป็นการวิเคราะห์และแสดงให้เห็นถึงประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต จิตใจ และการเข้าใจในธรรมชาติของความเป็นจริง โดยแต่ละกถามีจุดเน้นเฉพาะในการทำความเข้าใจสภาวะของมนุษย์และธรรมชาติ เช่น การสำรวจความทุกข์ ความไม่แน่นอนของชีวิต และการบรรลุถึงการดับทุกข์

กถาเหล่านี้ครอบคลุมเรื่องราวหลากหลาย ตั้งแต่การวิเคราะห์ความไม่รู้ (อัญญาณกถา) การสงสัยในธรรม (กังขาณกถา) จนถึงการเจริญในธรรมะอย่างเป็นลำดับ (อนุปปาพภิกขสมยกถา) และการพูดถึงการดับทุกข์ (นิโรธกถา) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการแนะนำแนวทางให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงธรรมชาติของจิตใจและการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์

วรรคนี้จึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและสามารถนำหลักธรรมมาใช้ในการชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ทั้งในการจัดการกับอารมณ์ ความคิด และความสงสัยที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาตนเองสู่ความสงบและความสุขที่ยั่งยืน

ตัวอย่าง ปุรูปหารกถา

๑. บาสิ

๒. ทศตยวรรค

๑. ปุรูปหารกถา

๓๐๗. อตถิ อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ? อามนฺตา. อตถิ อรหโต ราโค กามราโค กามราคปริยฺญานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺจนฺทนีวฺรณฺนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพเปฯ. นตฺถิ อรหโต ราโค กามราโค กามราคปริยฺญานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺจนฺทนีวฺรณฺนติ? อามนฺตา. หนฺจ นตฺถิ อรหโต ราโค กามราโค กามราคปริยฺญานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺจนฺทนีวฺรณฺนํ โน จ วต เว วตฺตพฺเพ “อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ”ติ. อตฺถิ ปุณฺณชฺชนสฺส อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อตฺถิ ตสฺส ราโค กามราโค กามราคปริยฺญานํ กามราคสํโยชนํ กาโมโฆ กามโยโค กามจฺจนฺทนีวฺรณฺนติ? อามนฺตา. อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อตฺถิ ตสฺส ราโค กามราโค กามราคปริยฺญานํเปฯ กามจฺจนฺทนีวฺรณฺนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพเปฯ. อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ นตฺถิ ตสฺส ราโค กามราโค กามราคปริยฺญานํเปฯ กามจฺจนฺทนีวฺรณฺนติ? อามนฺตา. อตฺถิ ปุณฺณชฺชนสฺส อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ นตฺถิ ตสฺส ราโค กามราโค กามราคปริยฺญานํเปฯ กามจฺจนฺทนีวฺรณฺนติ? น เหวํ วตฺตพฺเพเปฯ. อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ? อามนฺตา. เณนฺญเฐนาติ? หนฺท หิ มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺตีติ. มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺตีติ? อามนฺตา. อตฺถิ มารกายิกานํ เทวตานํ อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ? น เหวํ วตฺตพฺเพเปฯ. นตฺถิ มารกายิกานํ เทวตานํ อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ? อามนฺตา. หนฺจ นตฺถิ มารกายิกานํ เทวตานํ อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ โน จ วต เว วตฺตพฺเพ “มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺตี”ติ. มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺตีติ? อามนฺตา. มารกายิกา เทวตา อตฺตโน อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺติ อญฺเญสํ อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺติ ตสฺส อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺตีติ? น เหวํ วตฺตพฺเพเปฯ. มารกายิกา เทวตา เณว อตฺตโน น อญฺเญสํ น ตสฺส อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺตีติ? อามนฺตา. หนฺจ มารกายิกา เทวตา เณว อตฺตโน น อญฺเญสํ น ตสฺส อสุจิ สุกกวิสสุตฺตํ อุปสํหฺรณฺติ โน

จ วัต เร วัตตพเพ “มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจิ สุกกวิสสญฺญี อุปสํหรังสี”ติ. มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจิ สุกกวิสสญฺญี อุปสํหรังสีติ อามนฺตา. โลมกุเปหิ อุปสํหรังสีติ? น เหว วัตตพเพาเปา.

๓๐๘. มารกายิกา เทวตา อรหโต อสุจิ สุกกวิสสญฺญี อุปสํหรังสีติ? อามนฺตา. ก็ การณาติ? นนท หิ วิมตี คาหยิสสามาติ. อตฺถิ อรหโต วิมตีติ? น เหว วัตตพเพาเปา.

อตฺถิ อรหโต วิมตีติ? อามนฺตา. อตฺถิ อรหโต สตฺถริ วิมตี ฌมเม วิมตี สงฺเข วิมตี สิกฺขาย วิมตี ปุพฺพน เต วิมตี อปรนเต วิมตี ปุพฺพนตาปรนเต วิมตี อิหปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปนเนสฺ ฌมเมสฺ วิมตีติ? น เหว วัตตพเพาเปา.

นตฺถิ อรหโต สตฺถริ วิมตี ฌมเม วิมตี สงฺเข วิมตี สิกฺขาย วิมตี ปุพฺพนเต วิมตี อปรนเต วิมตี ปุพฺพน ตาปรนเต วิมตี อิหปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปนเนสฺ ฌมเมสฺ วิมตีติ? อามนฺตา. หลจฺ นตฺถิ อรหโต สตฺถริ วิมตีเปา อิหปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปนเนสฺ ฌมเมสฺ วิมตี โน จ วัต เร วัตตพเพ “อตฺถิ อรหโต วิมตี”ติ.

อตฺถิ ปุณฺณชนสฺส วิมตี อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ วิมตีเปา อิหปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปนเนสฺ ฌมเมสฺ วิมตีติ? อามนฺตา. อตฺถิ อรหโต วิมตี อตฺถิ ตสฺส สตฺถริ วิมตีเปา อิหปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปนเนสฺ ฌมเมสฺ วิมตีติ? น เหว วัตตพเพาเปา.

อตฺถิ อรหโต วิมตี นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ วิมตีเปา อิหปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปนเนสฺ ฌมเมสฺ วิมตีติ? อามนฺตา. อตฺถิ ปุณฺณชนสฺส วิมตี นตฺถิ ตสฺส สตฺถริ วิมตีเปา อิหปฺปจฺยตาปฏิจฺจสมุปฺปนเนสฺ ฌมเมสฺ วิมตีติ? น เหว วัตตพเพาเปา.

อตฺถิ อรหโต อสุจิ สุกกวิสสญฺญีติ? อามนฺตา. อรหโต อสุจิ สุกกวิสสญฺญี กิสฺส นิสฺสนฺโทติ? อสฺติปิต ฆายิตสายิตสฺส นิสฺสนฺโทติ. อรหโต อสุจิ สุกกวิสสญฺญี อสฺติปิต ฆายิตสายิตสฺส นิสฺสนฺโทติ? อามนฺตา. เย เกจิ อสนฺติ ปิวนฺติ ฆาหนฺติ สายนฺติ สพฺเพสฺสเยว อตฺถิ อสุจิ สุกกวิสสญฺญีติ? น เหว วัตตพเพาเปา.

เย เกจิ อสนฺติ ปิวนฺติ ฆาหนฺติ สายนฺติ สพฺเพสฺสเยว อตฺถิ อสุจิ สุกกวิสสญฺญีติ? อามนฺตา. ทารกา อสนฺติ ปิวนฺติ ฆาหนฺติ สายนฺติ อตฺถิ ทารกานํ อสุจิ สุกกวิสสญฺญีติ? น เหว วัตตพเพ.

ปณฺทกา อสนฺติ ปิวนฺติ ฆาหนฺติ สายนฺติ อตฺถิ ปณฺทกานํ อสุจิ สุกกวิสสญฺญีติ? น เหว วัตตพเพาเปา. เทวา อสนฺติ ปิวนฺติ ฆาหนฺติ สายนฺติ อตฺถิ เทวานํ อสุจิ สุกกวิสสญฺญีติ? น เหว วัตตพเพาเปา

๒. การแปลคำต่อคำ

๒. ทุตติยวคโค – วรรคที่ ๒/

๑. ปรูปหารกถา – วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งปัจจัยที่พึงนำเข้าไปเพื่อบุคคลอื่น/

๓๐๗. “อตฺถิ – มีอยู่/ อรหโต – ของพระอรหันต์/ อสุจิ – น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี”ติ? – การปล่อย ซึ่งน้ำสูกะ”ดังนี้?/ อามนฺตา. – ใช่/ “อตฺถิ – มีอยู่/ อรหโต – ของพระอรหันต์/ ราโค – ความกำหนด/ กาม ราโค – ความกำหนดในกาม/ กามราคปริยฺยฐานํ – ความตั้งขึ้นโดยรอบแห่งความกำหนดในกาม/ กามราคสํ โยชนํ – กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมคือความกำหนดในกาม/ กาโมโฆ – กิเลสเพียงดังห้วงน้ำคือกาม/ กามโยโค – กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมในกาม/ กามจฺจนฺทนีวรณ”นติ? – กิเลสวัตถุเป็นเครื่องกั้น ออกคือความพอใจในกาม”ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหว – อย่างนั้นแล/ วัตตพเพาเปา – ควรกล่าว ฯลฯ/ “นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ อรหโต – ของพระอรหันต์/ ราโค – ความกำหนด/ กามราโค – ความกำหนดในกาม/ กามราค ปริยฺยฐานํ – ความตั้งขึ้นโดยรอบแห่งความกำหนดในกาม/ กามราคสํโยชนํ – กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบ พร้อมคือความกำหนดในกาม/ กาโมโฆ – กิเลสเพียงดังห้วงน้ำคือกาม/ กามโยโค – กิเลสวัตถุเป็นเครื่อง ประกอบพร้อมในกาม/ กามจฺจนฺทนีวรณ”นติ? – กิเลสวัตถุเป็นเครื่องกั้นออกคือความพอใจในกาม”ดังนี้?/

อามนตา. - ใช้/ หลยจิ - หากว่า/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ ราโค - ความกำหนด/ กาม
 ราโค - ความกำหนดในกาม/ กามราคปริยฎฐาน - ความตั้งขึ้นโดยรอบแห่งความกำหนดในกาม/ กามราคส
 โยชน - กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมคือความกำหนดในกาม/ กาโมโฆ - กิเลสเพียงดังห้วงน้ำคือกาม/
 กามโยโค - กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมในกาม/ กามจณฺทนีวรน - กิเลสวัตถุเป็นเครื่องกั้นออกคือ
 ความพอใจในกาม/ โน - หามิได้/ จ วต เร - แต่ว่า หนอแล/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “อตฺถิ - มีอยู่/ อรหโต
 - ของพระอรหันต์/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี”ติ. - การปล่อยซึ่งน้ำสูกกะ”ดังนี้/ “อตฺถิ - มีอยู่/ ปุณฺ
 ขนสฺส - ของปุณฺชน/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - การปล่อยซึ่งน้ำสูกกะ/ อตฺถิ - มีอยู่/ ตสฺส - นั้น/ [ปุณฺ
 ขนสฺส - ของปุณฺชน]/ ราโค - ความกำหนด/ กามราโค - ความกำหนดในกาม/ กามราคปริยฎฐาน - ความ
 ตั้งขึ้นโดยรอบแห่งความกำหนดในกาม/ กามราคสโยชน - กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมคือความ
 กำหนดในกาม/ กาโมโฆ - กิเลสเพียงดังห้วงน้ำคือกาม/ กามโยโค - กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมใน
 กาม/ กามจณฺทนีวรน”นตฺถิ? - กิเลสวัตถุเป็นเครื่องกั้นออกคือความพอใจในกาม”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช้/
 “อตฺถิ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - การปล่อยซึ่งน้ำสูกกะ/ อตฺถิ - มี
 อยู่/ ตสฺส - นั้น/ [อรหโต - ของพระอรหันต์]/ ราโค - ความกำหนด/ กามราโค - ความกำหนดในกาม/ กาม
 ราคปริยฎฐานาเปา - ความตั้งขึ้นโดยรอบแห่งความกำหนดในกาม ฯลฯ/ กามจณฺทนีวรน”นตฺถิ? - กิเลส
 วัตถุเป็นเครื่องกั้นออกคือความพอใจในกาม”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพาเปา - ควร
 กล่าว ฯลฯ/ “อตฺถิ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - การปล่อยซึ่งน้ำสูก
 กะ/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ ตสฺส - นั้น/ [อรหโต - ของพระอรหันต์]/ ราโค - ความกำหนด/ กามราโค - ความ
 กำหนดในกาม/ กามราคปริยฎฐานาเปา - ความตั้งขึ้นโดยรอบแห่งความกำหนดในกาม ฯลฯ/ กามจณฺทนีวรน”นตฺถิ? - กิเลสวัตถุ
 เป็นเครื่องกั้นออกคือความพอใจในกาม”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช้/ “อตฺถิ - มีอยู่/ ปุณฺ
 ขนสฺส - ของปุณฺชน/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - การปล่อยซึ่งน้ำสูกกะ/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/
 ตสฺส - นั้น/ [ปุณฺชนสฺส - ของปุณฺชน]/ ราโค - ความกำหนด/ กามราโค - ความกำหนดในกาม/ กามราค
 ปริยฎฐานาเปา - ความตั้งขึ้นโดยรอบแห่งความกำหนดในกาม ฯลฯ/ กามจณฺทนีวรน”นตฺถิ? - กิเลสวัตถุ
 เป็นเครื่องกั้นออกคือความพอใจในกาม”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพาเปา - ควรกล่าว
 ฯลฯ/ “อตฺถิ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี”ติ? - การปล่อยซึ่งน้ำสูกกะ”
 ดังนี้?/ อามนตา. - ใช้/ “เกณฺณเรณฺนา”ติ? - เพราะเหตุไร”ดังนี้?/ หนทฺท หิ - ก็ เพราะว่า/ มารากายิกา - ผู้นับ
 เนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวตา - เทวดาทั้งหลาย/ อรหโต - แก่พระอรหันต์/ อสฺสจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกก
 วิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสฺสหรณฺตี”ติ. - ย่อมนำเข้า”ดังนี้/ “มารากายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่
 แห่งมาร/ เทวตา - เทวดาทั้งหลาย/ อรหโต - แก่พระอรหันต์/ อสฺสจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการ
 ปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสฺสหรณฺตี”ติ? - ย่อมนำเข้า”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช้/ “อตฺถิ - มีอยู่/ มารากายิกาน - ผู้นับ
 เนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวตาน - ของเทวดาทั้งหลาย/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี”ติ? - การปล่อยซึ่ง
 น้ำสูกกะ”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพาเปา - ควรกล่าว ฯลฯ/ “นตฺถิ - ย่อมไม่มี/
 มารากายิกาน - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวตาน - ของเทวดาทั้งหลาย/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี”
 ติ? - การปล่อยซึ่งน้ำสูกกะ”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช้/ หลยจิ - หากว่า/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ มารากายิกาน - ผู้นับ
 เนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวตาน - ของเทวดาทั้งหลาย/ อสฺสจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - การปล่อยซึ่งน้ำสูก
 กะ/ โน - หามิได้/ จ วต เร - แต่ว่า หนอแล/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “มารากายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่
 แห่งมาร/ เทวตา - เทวดาทั้งหลาย/ อรหโต - แก่พระอรหันต์/ อสฺสจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการ
 ปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสฺสหรณฺตี”ติ. - ย่อมนำเข้า”ดังนี้/ “มารากายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวตา -

เทวดาทั้งหลาย/ อรหโต - แก่พระอรหันต์/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ”ติ? - ย่อมนำเข้าไ”ดั่งนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ “มารกายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวดา - เทวดาทั้งหลาย/ อุตฺตโน - ของตน/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ - ย่อมนำเข้าไ/ อยฺญฺเยสํ - เหล่าอื่น/ [ปุคฺคฺลํ - ของบุคคลทั้งหลาย]/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ - ย่อมนำเข้าไ/ ตสฺส - รูปนั้น/ [อรหโต - แก่พระอรหันต์]/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ”ติ? - ย่อมนำเข้าไ”ดั่งนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/ “มารกายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวดา - เทวดาทั้งหลาย/ เหว - หามิได้นั้นแล/ อุตฺตโน - ของตน/ น - หามิได้/ อยฺญฺเยสํ - เหล่าอื่น/ [ปุคฺคฺลํ - ของบุคคลทั้งหลาย]/ น - หามิได้/ ตสฺส - รูปนั้น/ [อรหโต - แก่พระอรหันต์]/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ”ติ? - ย่อมนำเข้าไ”ดั่งนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ ฃญฺจิ - หากว่า/ มารกายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวดา - เทวดาทั้งหลาย/ เหว - หามิได้นั้นแล/ อุตฺตโน - ของตน/ น - หามิได้/ อยฺญฺเยสํ - เหล่าอื่น/ [ปุคฺคฺลํ - ของบุคคลทั้งหลาย]/ น - หามิได้/ ตสฺส - รูปนั้น/ [อรหโต - แก่พระอรหันต์]/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ - ย่อมนำเข้าไ/ โน - หามิได้/ จ วต เร - แต่ว่า หนอแล/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “มารกายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวดา - เทวดาทั้งหลาย/ อรหโต - แก่พระอรหันต์/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ”ติ. - ย่อมนำเข้าไ”ดั่งนี้/ มารกายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวดา - เทวดาทั้งหลาย/ อรหโต - แก่พระอรหันต์/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ”ติ - ย่อมนำเข้าไ”ดั่งนี้/ อามนฺตา. - ใช่/ “โลมกุเปหิ - ทางชุมชนทั้งหลาย/ อุปสัทรนฺติ”ติ? - ย่อมนำเข้าไ”ดั่งนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/

๓๐๘. “มารกายิกา - ผู้นับเนื่องแล้วในหมู่แห่งมาร/ เทวดา - เทวดาทั้งหลาย/ อรหโต - แก่พระอรหันต์/ อสุจิ - ซึ่งน้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - ซึ่งการปล่อยน้ำอสุจิ/ อุปสัทรนฺติ”ติ? - ย่อมนำเข้าไ”ดั่งนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/

“กัการณ”ติ? - เพราะเหตุไร”ดั่งนี้?/ “หนท หิ - ก็ เพราะว่า/ [มยํ - ข้าพเจ้าทั้งหลาย]/ วมติ - ซึ่งสงสัย/ คาหยิสสามา”ติ. - จักให้ถือเอา”ดั่งนี้/

“อติ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ วมติ”ติ? - ความงุนงง”ดั่งนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/

“อติ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ วมติ”ติ? - ความงุนงง”ดั่งนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/

“อติ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ สติริ - ในพระศาสนา/ วมติ - ความงุนงง/ ธมเม - ในพระธรรม/ วมติ - ความงุนงง/ สงฺเข - ในพระสงฆ์/ วมติ - ความงุนงง/ ลิกฺขาย - ในการศึกษา/ วมติ - ความงุนงง/ ปุพฺพนเต - ในเรื่องที่เป็นส่วนที่สุดแห่งเบื้องต้น/ วมติ - ความงุนงง/ อปรนเต - ในเรื่องที่เป็นส่วนที่สุดแห่งเบื้องปลาย/ วมติ - ความงุนงง/ ปุพฺพนตาปรนเต - ในเรื่องที่เป็นส่วนที่สุดแห่งเบื้องต้นและเรื่องที่เป็นส่วนที่สุดแห่งเบื้องปลาย/ วมติ - ความงุนงง/ อิทปฺปจฺยตาปฺปจฺยสมฺปนฺเนสุ - ที่อาศัยเฉพาะซึ่งความที่แห่งธรรมนี้เป็นปัจจัยแล้วจึงเกิดขึ้นพร้อมแล้ว/ ธมฺเมสุ - ในธรรมทั้งหลาย/ วมติ”ติ? - ความงุนงง”ดั่งนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/

“นติ - ย่อมไม่มี/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ สติริ - ในพระศาสนา/ วมติ - ความงุนงง/ ธมเม - ในพระธรรม/ วมติ - ความงุนงง/ สงฺเข - ในพระสงฆ์/ วมติ - ความงุนงง/ ลิกฺขาย - ในการศึกษา/ วมติ - ความงุนงง/ ปุพฺพนเต - ในเรื่องที่เป็นส่วนที่สุดแห่งเบื้องต้น/ วมติ - ความงุนงง/ อปรนเต - ในเรื่องที่เป็น

เป็นส่วนที่สุดแห่งเบื้องปลาย/ วิมติ - ความงุนงง/ ปุพพนตาปรนเต - ในเรื่องที่เป็นส่วนที่สุดแห่งเบื้องต้นและ
เรื่องที่เป็นส่วนที่สุดแห่งเบื้องปลาย/ วิมติ - ความงุนงง/ อิทธิปัจจยตาปฏิจสุมุปนเนสุ - ที่อาศัยเฉพาะซึ่ง
ความที่แห่งธรรมนี้เป็นปัจจัยแล้วจึงเกิดขึ้นพร้อมแล้ว/ ธมเมสุ - ในธรรมทั้งหลาย/ วิมตี”ติ? - ความงุนงง”
ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/

พลจิ - หากว่า/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ สตฺถริ - ในพระศาสนา/ วิมตีเป
ฯ - ความงุนงง ฯลฯ/ อิทธิปัจจยตาปฏิจสุมุปนเนสุ - ที่อาศัยเฉพาะซึ่งความที่แห่งธรรมนี้เป็นปัจจัยแล้ว
จึงเกิดขึ้นพร้อมแล้ว/ ธมเมสุ - ในธรรมทั้งหลาย/ วิมติ - ความงุนงง/ โน - หามิได้/ จ วต เร - แต่ว่า หนอ
แล/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “อตฺถิ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ วิมตี”ติ. - ความงุนงง”ดังนี้/

“อตฺถิ - มีอยู่/ ปุณฺณชนสฺส - ของปุณฺณชน/ วิมติ - ความงุนงง/ อตฺถิ - มีอยู่/ ตสฺส - นั้น/ [ปุณฺณ
ชนสฺส - ของปุณฺณชน]/ สตฺถริ - ในพระศาสนา/ วิมตีเปฯ - ความงุนงง ฯลฯ/ อิทธิปัจจยตาปฏิจสุมุปน
เนสุ - ที่อาศัยเฉพาะซึ่งความที่แห่งธรรมนี้เป็นปัจจัยแล้วจึงเกิดขึ้นพร้อมแล้ว/ ธมเมสุ - ในธรรมทั้งหลาย/
วิมตี”ติ? - ความงุนงง”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/

“อตฺถิ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ วิมติ - ความงุนงง/ อตฺถิ - มีอยู่/ ตสฺส - นั้น/ [อรห
โต - ของพระอรหันต์]/ สตฺถริ - ในพระศาสนา/ วิมตีเปฯ - ความงุนงง ฯลฯ/ อิทธิปัจจยตาปฏิจสุมุปน
เนสุ - ที่อาศัยเฉพาะซึ่งความที่แห่งธรรมนี้เป็นปัจจัยแล้วจึงเกิดขึ้นพร้อมแล้ว/ ธมเมสุ - ในธรรมทั้งหลาย/
วิมตี”ติ? - ความงุนงง”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพฯ - ควรกล่าว ฯลฯ/

“อตฺถิ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ วิมติ - ความงุนงง/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ ตสฺส - นั้น/
[อรหโต - ของพระอรหันต์]/ สตฺถริ - ในพระศาสนา/ วิมตีเปฯ - ความงุนงง ฯลฯ/ อิทธิปัจจย
ตาปฏิจสุมุปนเนสุ - ที่อาศัยเฉพาะซึ่งความที่แห่งธรรมนี้เป็นปัจจัยแล้วจึงเกิดขึ้นพร้อมแล้ว/ ธมเมสุ - ใน
ธรรมทั้งหลาย/ วิมตี”ติ? - ความงุนงง”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/

“อตฺถิ - มีอยู่/ ปุณฺณชนสฺส - ของปุณฺณชน/ วิมติ - ความงุนงง/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ ตสฺส - นั้น/
[ปุณฺณชนสฺส - ของปุณฺณชน]/ สตฺถริ - ในพระศาสนา/ วิมตีเปฯ - ความงุนงง ฯลฯ/ อิทธิปัจจย
ตาปฏิจสุมุปนเนสุ - ที่อาศัยเฉพาะซึ่งความที่แห่งธรรมนี้เป็นปัจจัยแล้วจึงเกิดขึ้นพร้อมแล้ว/ ธมเมสุ - ใน
ธรรมทั้งหลาย/ วิมตี”ติ? - ความงุนงง”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพฯ - ควรกล่าว
ฯลฯ/

“อตฺถิ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ อสุจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี”ติ? - การปล่อยซึ่งน้ำ
สุกคะ”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/

“อรหโต - ของพระอรหันต์/ อสุจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - การปล่อยซึ่งน้ำสุกคะ/ กิสฺส - แห่ง
อะไร/ นิสฺสนฺโท”ติ? - เป็นที่ไหลออก”ดังนี้?/ อสิตปีตขายิตสายิตส - ของการฉัน การดื่ม การเคี้ยว และ
การลึ้มเลีย/ นิสฺสนฺโท”ติ. - เป็นที่ไหลออก”ดังนี้/

“อรหโต - ของพระอรหันต์/ อสุจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี - การปล่อยซึ่งน้ำสุกคะ/ อสิตปีต
ขายิตสายิตส - ของการฉัน การดื่ม การเคี้ยว และการลึ้มเลีย/ นิสฺสนฺโท”ติ? - เป็นที่ไหลออก”ดังนี้?
อามนตา. - ใช่/

“เย เกจิ - อย่างใดอย่างหนึ่ง/ [สตฺตา - สัตว์ทั้งหลาย]/ อสนฺติ - ย่อมกิน/ ปิวนฺติ - ย่อมดื่ม/
ขาทฺนฺติ - ย่อมเคี้ยว/ สายนฺติ - ย่อมลึ้ม/ สพฺเพสฺสเยว - ทั้งปวงนั้นแล/ [สตฺตานํ - ของสัตว์ทั้งหลาย]/ อตฺถิ
- มีอยู่/ อสุจิ - น้ำอสุจิ/ สุกกวิสสญฺญี”ติ? - การปล่อยซึ่งน้ำสุกคะ”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/
วตฺตพฺเพฯ - ควรกล่าว ฯลฯ/

“เย เกจิ – เหล่าใดเหล่าหนึ่ง/ [สดตา – สัตว์ทั้งหลาย]/ อสนติ – ย่อมกิน/ ปิวนติ – ย่อมดื่ม/ ขาทนต์ – ย่อมเคี้ยว/ สายนติ – ย่อมลื้ม/ สพุเพสฺสเยว – ทั้งปวงนั้นแล/ [สดตานิ – ของสัตว์ทั้งหลาย]/ อตฺถิ – มีอยู่/ อสฺสจิ – น้ำอสุจิ/ สุกฺกวิสสฺสญฺญี”ติ? – การปล่อยซึ่งน้ำสูกะ”ดังนี้?/ อามนฺตา. – ใช่/

“ทารกา – ทารกทั้งหลาย/ อสนติ – ย่อมกิน/ ปิวนติ – ย่อมดื่ม/ ขาทนต์ – ย่อมเคี้ยว/ สายนติ – ย่อมลื้ม/ อตฺถิ – มีอยู่/ ทารกานํ – ของทารกทั้งหลาย/ อสฺสจิ – น้ำอสุจิ/ สุกฺกวิสสฺสญฺญี”ติ? – การปล่อยซึ่งน้ำสูกะ”ดังนี้?/ “น – หามิได้/ เหว – ก็ อย่างนั้น/ วตฺตพฺเพ”. – ควรกล่าว”/

“ปณฺทกา – บัณเฑาะก์ทั้งหลาย/ อสนติ – ย่อมกิน/ ปิวนติ – ย่อมดื่ม/ ขาทนต์ – ย่อมเคี้ยว/ สายนติ – ย่อมลื้ม/ อตฺถิ – มีอยู่/ ปณฺทกานํ – ของบัณเฑาะก์ทั้งหลาย/ อสฺสจิ – น้ำอสุจิ/ สุกฺกวิสสฺสญฺญี”ติ? – การปล่อยซึ่งน้ำสูกะ”ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหว – อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพเปว – ควรกล่าว ฯลฯ/

“เทวา – เทวดาทั้งหลาย/ อสนติ – ย่อมกิน/ ปิวนติ – ย่อมดื่ม/ ขาทนต์ – ย่อมเคี้ยว/ สายนติ – ย่อมลื้ม/ อตฺถิ – มีอยู่/ เทวตานิ – ของเทวดาทั้งหลาย/ อสฺสจิ – น้ำอสุจิ/ สุกฺกวิสสฺสญฺญี”ติ? – การปล่อยซึ่งน้ำสูกะ”ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหว – อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพเปว – ควรกล่าว ฯลฯ/

๓. การแปลโดยความ

๒. พุติยวรรค

๑. ปฐมพาราณส ว่าด้วยเรื่องที่ถูกคนอื่นนำเข้าไปให้

[๓๐๗] สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพระอรหันต์มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. รากะ กามรากะ กามรากปริยฺยฐาน กามรากสังโยชนํ กาโมชะ กามโยคะ กามฉันทนิวรณฺของพระอรหันต์มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. รากะ กามรากะ กามรากปริยฺยฐาน กามรากสังโยชนํ กาโมชะ กามโยคะ กามฉันทนิวรณฺของพระอรหันต์ไม่มีใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. หากรากะ กามรากะ กามรากปริยฺยฐาน กามรากสังโยชนํ กาโมชะ กามโยคะ กามฉันทนิวรณฺของพระอรหันต์ไม่มี ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพระอรหันต์มีอยู่”

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของปุถุชนมีอยู่ และรากะ กามรากะ กามรากปริยฺยฐาน กามรากสังโยชนํ กาโมชะ กามโยคะ กามฉันทนิวรณฺของปุถุชนนั้นมีอยู่ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพระอรหันต์มีอยู่ และรากะ กามรากะ กามรากปริยฺยฐาน ฯลฯ กามฉันทนิวรณฺของพระอรหันต์นั้นมีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพระอรหันต์มีอยู่ และรากะ กามรากะ กามรากปริยฺยฐาน ฯลฯ กามฉันทนิวรณฺของพระอรหันต์นั้นก็มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของปุถุชนมีอยู่ และรากะ กามรากะ กามรากปริยฺยฐาน ฯลฯ กามฉันทนิวรณฺของปุถุชนนั้นไม่มีใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพระอรหันต์มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. เพราะเหตุไร

ปร. เพราะว่า พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่พระอรหันต์

สก. พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่พระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่๑

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारมีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारไม่มีน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. หากพวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारไม่มีน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิ ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่พระอรหันต์ได้”

สก. พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่พระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่ตน ให้แก่คนเหล่านี้อื่น แก่บุคคลนั้นได้ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่ตน ให้แก่คนเหล่านี้อื่น ให้แก่บุคคลนั้นไม่ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. หากพวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่ตน ให้แก่คนเหล่านี้อื่น ให้แก่บุคคลนั้นไม่ได้ ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “พวกเทวดา ผู้นับเนื่องในหมู่मार นำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่พระอรหันต์ได้”

สก. พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิเข้าไปให้แก่พระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. นำเข้าไปทางขุมขนใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

[๓๐๘] สก. พวกเทวดาผู้นับเนื่องในหมู่मारนำน้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิ เข้าไปให้แก่พระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. เพราะเหตุไร

ปร. เพราะจะให้ท่านสงสัย

สก. ความสงสัยของพระอรหันต์มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. ความสงสัยของพระอรหันต์มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ความสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนเบื้องต้น ในส่วนเบื้องปลาย ในส่วนเบื้องต้นและเบื้องปลาย ความสงสัยในปฏิจาสมุปบาทที่ว่า “เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี” ของพระอรหันต์ มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. ความสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนเบื้องต้น ในส่วนเบื้องปลาย ในส่วนเบื้องต้นและส่วนเบื้องปลาย ในปฏิจาส-

มุปบาทที่ว่าเพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ของพระอรหันต์ ไม่มีใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. หากความสงสัยในพระศาสดา ฯลฯ ความสงสัยในปฏิจาสมุปบาทที่ว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ของพระอรหันต์ไม่มี ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “ความสงสัยของพระอรหันต์มีอยู่”

สก. ความสงสัยของปุถุชนมีอยู่ และความสงสัยในพระศาสดา ฯลฯ ความสงสัยในปฏิจาสมุปบาทที่ว่าเพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ของปุถุชนนั้นก็มิใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ความสงสัยของพระอรหันต์มีอยู่ และความสงสัยในพระศาสดา ฯลฯ ความสงสัยในปฏิจาสมุปบาทที่ว่าเพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ของพระอรหันต์นั้นก็มิใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. ความสงสัยของพระอรหันต์มีอยู่ แต่ความสงสัยในพระศาสดา ฯลฯ ความสงสัยในปฏิจาสมุปบาทที่ว่าเพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ของพระอรหันต์นั้นไม่มีใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ความสงสัยของปุถุชนมีอยู่ แต่ความสงสัยในพระศาสดา ฯลฯ ความสงสัยในปฏิจาสมุปบาทที่ว่าเพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ของปุถุชนนั้น ไม่มีใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพระอรหันต์มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพระอรหันต์เป็นผลของอะไร

ปร. เป็นผลของการฉัน การดื่ม การเคี้ยว และการลัม

สก. น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพระอรหันต์เป็นผลของการฉัน การดื่ม การเคี้ยว และการลัมใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ขนเหล่าใดเหล่าหนึ่งยังกิน ดื่ม เคี้ยว ลัมอยู่ น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำ อสุจิของขนเหล่านั้นทั้งหมดมีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. ขนเหล่าใดเหล่าหนึ่งยังกิน ดื่ม เคี้ยว ลัมอยู่ น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำ อสุจิของขนเหล่านั้นทั้งหมดมีอยู่ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พวกทวารกยังกิน ดื่ม เคี้ยว ลัมอยู่ น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของ พวกทวารกมีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. พวกบัณฑิตเขายังกิน ต้ม เคี้ยว ลิ้มอยู่ น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของพวกบัณฑิตก็มีอยู่
ใช้ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. พวกเทวดายังกิน ต้ม เคี้ยว ลิ้มอยู่ น้ำอสุจิและการปล่อยน้ำอสุจิของ พวกเทวดามีอยู่ใช้ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ^๒

สรุป

วรรคที่ ๒ ประกอบด้วย ๑๑ กถา ที่กล่าวถึงประเด็นต่างๆ ในการปฏิบัติธรรมและการทำความเข้าใจสภาวะของจิตใจและความเป็นจริงในชีวิต ได้แก่ ปุรูปหารกถา (ว่าด้วยการเข้าใจผู้อื่น) อัญญาณกถา (ว่าด้วยความไม่รู้) กังขาณกถา (ว่าด้วยความสงสัย) และนิโรธกถา (ว่าด้วยการดับทุกข์) ซึ่งแต่ละหัวข้อเป็นการเจาะลึกถึงสภาวะธรรมที่มีผลต่อความทุกข์และการพ้นทุกข์ การอภิปรายเหล่านี้เน้นถึงการพิจารณาและพัฒนาจิตใจอย่างรอบคอบเพื่อการบรรลุธรรมในระดับที่สูงขึ้น

บทสนทนาในแต่ละกถานำเสนอแนวทางและข้อคิดเพื่อจัดการกับปัญหาต่างๆ ในชีวิต เช่น การควบคุมอารมณ์ ความไม่แน่นอน การลดความสงสัย และการเข้าใจในสัจธรรมของทุกข์และความสุข ซึ่งเมื่อศึกษาและปฏิบัติตามจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและการดับทุกข์ในที่สุด

ข้อคิดตามหลักธรรม

๑. **ปุรูปการและการเข้าใจผู้อื่น (ปุรูปหารกถา):** การมีความเข้าใจและเมตตาต่อผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่ดีและความสัมพันธ์ที่สงบสุข การใส่ใจความรู้สึกและสภาวะของผู้อื่นช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคี

๒. **การจัดการกับความไม่รู้ (อัญญาณกถา):** ความไม่รู้เป็นเหตุแห่งความทุกข์และความหลงผิด การศึกษาธรรมและการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ อย่างรอบคอบจะช่วยขจัดความไม่รู้และทำให้เห็นสัจธรรมในชีวิต

๓. **การสงสัยและความชัดเจน (กังขาณกถา):** ความสงสัยเป็นเรื่องธรรมดาในการปฏิบัติธรรม การตั้งคำถามเพื่อค้นหาคำตอบและความจริงเป็นวิธีที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ควรใช้ความสงสัยในการพัฒนาความรู้และปัญญา

๔. **การรู้จักตนเองและการสำรวจจิต (จิตตัญญูจิตกถา):** การสังเกตจิตใจของตนเองเป็นเรื่องสำคัญในการรู้จักตัวตนและการจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้น การพิจารณาจิตเป็นทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การควบคุมตนเองและความสงบในชีวิต

๕. **การบรรลุธรรมอย่างเป็นลำดับ (อนุปปพพาสกยกถา):** การเจริญธรรมะและการบรรลุธรรมต้องเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้น การพัฒนาจิตและการฝึกฝนควรทำอย่างมีระบบและมีความอดทน

๖. **การดับทุกข์ (นิโรธกถา):** การเข้าใจในสัจธรรมของทุกข์และการฝึกปฏิบัติเพื่อดับทุกข์เป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิบัติธรรม การดำเนินชีวิตตามหลักอริยสัจ ๔ คือหนทางที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์

การศึกษาวรรคนี้ให้ข้อคิดและแนวทางปฏิบัติที่จะช่วยให้ผู้สนใจธรรมะได้พัฒนาจิตใจ ปรับปรุงตนเอง และก้าวไปสู่การพ้นทุกข์และความสงบสุขในชีวิต

^๒ อภ.ก. (ไทย) ๓๗/๓๐๗-๓๐๘/๒๔๙-๒๕๔.

บทที่ ๓

ตติยวรรค - พลกถา

วรรคที่ ๓ ประกอบด้วย ๑๒ กถา ซึ่งเป็นการอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการฝึกจิต การพัฒนาปัญญา และการเข้าถึงสภาวะธรรมขั้นสูง โดยเนื้อหาทั้งหมดมุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจสภาวะจิตและญาณพิเศษที่เป็นผลจากการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละกถามีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองและการบรรลุธรรม ดังนี้

๑. **พลกถา** ว่าด้วยเรื่องพลังของจิตที่เกิดจากการฝึกปฏิบัติธรรม โดยพลังนี้มีส่วนสำคัญในการทำให้จิตเข้มแข็งและมั่นคง เพื่อก้าวข้ามอุปสรรคและกิเลสต่าง ๆ

๒. **อริยัตติกถา** ว่าด้วยคุณสมบัติและคุณธรรมของผู้ที่ได้บรรลุธรรมขั้นสูง เป็นการอธิบายถึงลักษณะของอริยบุคคลที่มีจิตใจสงบ ปลอดโปร่ง และหลุดพ้นจากความทุกข์

๓. **วิมุตติกถา** กล่าวถึงการหลุดพ้นจากกิเลสและความยึดมั่นในสังสารวัฏ การวิมุตติคือการที่จิตปล่อยวางจากการยึดติดและเป็นอิสระอย่างแท้จริง

๔. **วิมูจจมานกถา** กล่าวถึงกระบวนการหลุดพ้นทีละขั้นตอน ซึ่งเป็นการบรรลุธรรมด้วยการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้าอย่างต่อเนื่อง

๕. **อัญญมกถา** และ **อัญญมกัสสอินทริยกถา** ว่าด้วยการฝึกอินทริย์ ๘ ประการ หรือการควบคุมอายตนะต่างๆ ของร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นการสร้างความสมดุลและพัฒนาความสามารถในการควบคุมจิตเพื่อให้มีสมาธิและปัญญาที่เฉียบแหลม

๖. **ทิพพจักขุกถา** และ **ทิพพโสตกถา** เป็นการกล่าวถึงพลังพิเศษของจิตที่เกิดจากการฝึกสมาธิอย่างลึกซึ้ง ซึ่งทำให้เกิดการเห็น (ทิพพจักขุ) และการได้ยิน (ทิพพโสต) สิ่งที่อยู่ไกลหรือเหนือธรรมชาติ

๗. **ยถากัมมูปคตญาณกถา** ว่าด้วยเรื่องญาณที่สามารถรู้เห็นผลของกรรมที่ส่งผลต่อชีวิตและภพภูมิต่างๆ ซึ่งเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของกรรมตามหลักกรรมวิบาก

๘. **สังวรกถา** ว่าด้วยการสำรวมอินทริย์หรือควบคุมกิเลสและอารมณ์ที่เกิดขึ้นในจิตใจ เพื่อป้องกันไม่ให้จิตตกไปสู่การกระทำที่ไม่ดี การสำรวมเป็นกุญแจสำคัญในการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดสมาธิและปัญญา

๙. **อัสัญญกถา** กล่าวถึงสภาวะของจิตที่เข้าสู่สภาวะที่ปราศจากสัญญาหรือการปรุงแต่ง เป็นการหลุดพ้นจากความคิดปรุงแต่งทั้งปวง และเป็นจุดสำคัญในการเข้าสู่ความสงบสูงสุด

๑๐. **เนวสัญญานาสัญญายตนกถา** กล่าวถึงสภาวะจิตที่ละเอียดอ่อนและยากต่อการอธิบาย ซึ่งเป็นสภาวะที่อยู่ระหว่างการมีสัญญาและไม่มีสัญญา เป็นหนึ่งในขั้นตอนสุดท้ายของการหลุดพ้นก่อนที่จะเข้าสู่นิพพาน

วรรคที่ ๓ นี้จึงเป็นการขยายความในเรื่องการพัฒนาปัญญา การรู้แจ้ง และการหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ซึ่งเป็นเส้นทางสู่การบรรลุธรรมขั้นสูงสุดตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเน้นการฝึกฝนจิต การควบคุมอารมณ์ และการพิจารณาสภาวะธรรมทีละละเอียดอ่อนจนถึงการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง

ตัวอย่าง พลกถา

๑. บาลี

๓. ตติยวคฺโค

๑. พลกถา

๓๕๔. ตถาคตพลํ สวากสาธารณนฺติ? อามนฺตา. ตถาคตพลํ สวากพลํ สวากพลํ ตถาคตพลนฺติ? น เหวํ วัตตพเพเปฯ. ตถาคตพลํ สวากสาธารณนฺติ? อามนฺตา. ตถาเยว ตถาคตพลํ ตํ สวากพลํ ตถาเยว สวากพลํ ตํ ตถาคตพลนฺติ? น เหวํ วัตตพเพเปฯ. ตถาคตพลํ สวากสาธารณนฺติ? อามนฺตา. ยาทีสํ ตถาคตพลํ ตาทีสํ สวากพลํ ยาทีสํ สวากพลํ ตาทีสํ ตถาคตพลนฺติ? น เหวํ วัตตพเพเปฯ. ตถาคตพลํ สวากสาธารณนฺติ? อามนฺตา. ยาทีโส ตถาคตสฺส ปุพฺพโยโค ปุพฺพจริยา ฌมฺมกฺขานํ ฌมฺมเทสนา ตาทีโส สวากสฺส ปุพฺพโยโค ปุพฺพจริยา ฌมฺมกฺขานํ ฌมฺมเทสนาติ? น เหวํ วัตตพเพเปฯ. ตถาคตพลํ สวากสาธารณนฺติ? อามนฺตา. ตถาคโต ชีโน สตถา สมฺมาสมฺพุทฺโธ สพฺพญญู สพฺพทสฺสาวิ ฌมฺมสฺสามิ ฌมฺมปปฏิสฺสรโณติ? อามนฺตา. สวโก ชีโน สตถา สมฺมาสมฺพุทฺโธ สพฺพญญู สพฺพทสฺสาวิ ฌมฺมสฺสามิ ฌมฺมปปฏิสฺสรโณติ? น เหวํ วัตตพเพเปฯ. ตถาคตพลํ สวากสาธารณนฺติ? อามนฺตา. ตถาคโต อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสฺยชาตสฺส มคฺคสฺส สยฺขเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญู มคฺควิฑู มคฺคโกวิโทติ? อามนฺตา. สวโก อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสฺยชาตสฺส มคฺคสฺส สยฺขเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญู มคฺควิฑู มคฺคโกวิโทติ? น เหวํ วัตตพเพเปฯ. อินฺทฺริยปฺโรปรียตํ ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณนฺติ? อามนฺตา. สวโก สพฺพญญู สพฺพทสฺสาวิติ? น เหวํ วัตตพเพเปฯ.

๓๕๕. สวโก ฐานาฐานํ ชานาตีติ? อามนฺตา. ญฺาณํ สวโก ฐานาฐานํ ชานาติ เตน วต เร วัตตพเพ “ฐานาฐานํ ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นฺติ.

สวโก อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ กมฺมสมฺมาทํ นานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ชานาตีติ? อามนฺตา. ญฺาณํ สวโก อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ กมฺมสมฺมาทํ นานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ชานาติ เตน วต เร วัตตพเพ “อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ กมฺมสมฺมาทํ นานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นฺติ.

สวโก สพฺพตถคามินี ปฏฺิปปํ ชานาตีติ? อามนฺตา. ญฺาณํ สวโก สพฺพตถคามินี ปฏฺิปปํ ชานาติ เตน วต เร วัตตพเพ “สพฺพตถคามินี ปฏฺิปปํ ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นฺติ.

สวโก อเนกธํ นานาธํ โลกํ ชานาตีติ? อามนฺตา. ญฺาณํ สวโก อเนกธํ นานาธํ โลกํ ชานาติ เตน วต เร วัตตพเพ “อเนกธํ นานาธํ โลกํ ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นฺติ.

สวโก สตฺตานํ นานาธิมฺมตฺติกํ ชานาตีติ? อามนฺตา. ญฺาณํ สวโก สตฺตานํ นานาธิมฺมตฺติกํ ชานาติ เตน วต เร วัตตพเพ “สตฺตานํ นานาธิมฺมตฺติกํ ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นฺติ.

สวโก ฌานวิโมกฺขสมฺมาปตฺติํ สํกิลฺลํ โวทานํ ฐาณํ ชานาตีติ? อามนฺตา. ญฺาณํ สวโก ฌานวิโมกฺขสมฺมาปตฺติํ สํกิลฺลํ โวทานํ ฐาณํ ชานาติ เตน วต เร วัตตพเพ “ฌานวิโมกฺขสมฺมาปตฺติํ สํกิลฺลํ โวทานํ ฐาณํ ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นฺติ.

สวโก ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตี ชานาตีติ? อามนฺตา. ญฺาณํ สวโก ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตี ชานาติ เตน วต เร วัตตพเพ “ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตี ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นฺติ.

สวโก สตฺตานํ จุตฺตปฺปตํ ชานาตีติ? อามนฺตา. ญฺาณํ สวโก สตฺตานํ จุตฺตปฺปตํ ชานาติ เตน วต เร วัตตพเพ “สตฺตานํ จุตฺตปฺปตํ ยถาภูตํ ญฺาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นฺติ.

นฺนํ ตถาคตสฺสาปิ อาสวา ชีณา สวากสฺสาปิ อาสวา ชีณาติ อามนฺตา. อตฺถิ กิณฺณํ นานาญฺาณํ ตถาคตสฺส วา สวากสฺส วา อาสวกฺขเยน วา อาสวกฺขยํ วิมุตฺติยา วา วิมุตฺติตี? นตฺถิ. ญฺาณํ นตฺถิ กิณฺณํ นานา

กรรม ตถาคตสส วา สวากสส วา อาสวกขเยน วา อาสวกขยํ วิมุตติยา วา วิมุตติ เตน วต เร วตตพเพ “อา
สวานํ ขเย ยถาภูตํ ญาณํ ตถาคตพลํ สวากสาธารณ”นติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๓. ตติยวคฺโค – วรรคที่ ๓/

๑. พลกลา – วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งกำลัง/

๓๕๔. ตถาคตพลํ – กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นติ? – เป็นของมีได้ทั่วไปแก่
สวาก”ดังนี้?/ อามนฺตา. – ใช่/ ตถาคตพลํ – กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากพลํ – เป็นกำลังของสวาก/
สวากพลํ – กำลังของสวาก/ ตถาคตพล”นติ? – เป็นกำลังของพระตถาคตเจ้า”ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหว –
อย่างนั้นแล/ วตตพเพเปฯ – ควรกล่าว ฯลฯ/ ตถาคตพลํ – กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นติ?
– เป็นของมีได้ทั่วไปแก่สวาก”ดังนี้?/ อามนฺตา. – ใช่/ ตถาญฺเวย – เป็นอย่างนั้นนั้นแล/ ตถาคตพลํ – กำลังของ
พระตถาคตเจ้า/ ตํ – เป็นอย่างนั้น/ สวากพลํ – กำลังของสวาก/ ตถาญฺเวย – เป็นอย่างนั้นนั้นแล/ สวากพลํ –
กำลังของสวาก/ ตํ – เป็นอย่างนั้น/ ตถาคตพล”นติ? – กำลังของพระตถาคตเจ้า”ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหว –
อย่างนั้นแล/ วตตพเพเปฯ – ควรกล่าว ฯลฯ/ ตถาคตพลํ – กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นติ?
– เป็นของมีได้ทั่วไปแก่สวาก”ดังนี้?/ อามนฺตา. – ใช่/ ยาทีสํ – เป็นเช่นใด/ ตถาคตพลํ – กำลังของพระ
ตถาคตเจ้า/ ตาทีสํ – เป็นเช่นนั้น/ สวากพลํ – กำลังของสวาก/ ยาทีสํ – เป็นเช่นใด/ สวากพลํ – กำลังของ
สวาก/ ตาทีสํ – เป็นเช่นนั้น/ ตถาคตพลนติ? – น – หามิได้/ เหว – อย่างนั้นแล/ วตตพเพเปฯ – ควรกล่าว
ฯลฯ/ ตถาคตพลํ – กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นติ? – เป็นของมีได้ทั่วไปแก่สวาก”ดังนี้?
อามนฺตา. – ใช่/ ยาทีโส – เป็นธรรมที่พึงเห็นเสมอด้วยธรรมใด/ ตถาคตสส – ของพระตถาคตเจ้า/ ปุพฺพโย
โค – บุรพประโยชน์/ ปุพฺพจริยา – บุรพจริยา/ ธมฺมกฺขานํ – การกล่าวธรรม/ ธมฺมเทสนา – การแสดงธรรม/
ตาทีโส – เป็นธรรมที่พึงเห็นเสมอด้วยธรรมนั้น/ สวากสส – ของสวาก/ ปุพฺพโยโค – บุรพประโยชน์/ ปุพฺพจริ
ยา – บุรพจริยา/ ธมฺมกฺขานํ – การกล่าวธรรม/ ธมฺมเทสนา”ติ? – การแสดงธรรม”ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหว –
อย่างนั้นแล/ วตตพเพเปฯ – ควรกล่าว ฯลฯ/ ตถาคตพลํ – กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”น
ติ? – เป็นของมีได้ทั่วไปแก่สวาก”ดังนี้?/ อามนฺตา. – ใช่/ ตถาคโต – พระตถาคตเจ้า/ ชิโน – ทรงเป็นพระชิน
เจ้า/ สตฺถา – เป็นพระศาสดา/ สมฺมาสมฺพุทฺโธ – เป็นผู้ทรงตรัสรู้พร้อมแล้วโดยชอบ/ สพฺพญฺญุ – เป็นพระ
สัพพัญญู/ สพฺพทสฺสาวิ – เป็นพระสัพพทสฺสาวิ/ ธมฺมสฺสามิ – เป็นพระธัมมัสสามิ/ ธมฺมปฏฺฐิสรฺโณ”ติ? –
เป็นพระธัมมปฏฺฐิสรฺโณ”ดังนี้?/ อามนฺตา – ใช่/ สวโก – สวาก/ ชิโน – เป็นพระชินเจ้า/ สตฺถา – เป็นพระ
ศาสดา/ สมฺมาสมฺพุทฺโธ – เป็นผู้ทรงตรัสรู้พร้อมแล้วโดยชอบ/ สพฺพญฺญุ – เป็นพระสัพพัญญู/ สพฺพทสฺสาวิ
– เป็นพระสัพพทสฺสาวิ/ ธมฺมสฺสามิ – เป็นพระธัมมัสสามิ/ ธมฺมปฏฺฐิสรฺโณ”ติ? – เป็นพระธัมมปฏฺฐิสรฺโณ”
ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหว – อย่างนั้นแล/ วตตพเพเปฯ – ควรกล่าว ฯลฯ/ ตถาคตพลํ – กำลังของพระ
ตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นติ? – เป็นของมีได้ทั่วไปแก่สวาก”ดังนี้?/ อามนฺตา. – ใช่/ ตถาคโต – พระ
ตถาคตเจ้า/ อนุปฺปนฺนสฺส – ที่ไม่เกิดขึ้นแล้ว/ มคฺคสฺส – ยังหนทาง/ อุปฺปาเทตา – เป็นผู้ให้เกิดขึ้น/ อสฺส
ชาตสฺส – ที่ไม่เกิดแล้ว/ มคฺคสฺส – ยังหนทาง/ สฺสขเนตา – เป็นผู้ให้เกิด/ อนกฺขาตสฺส – ที่ไม่มีใครบอก
แล้ว/ มคฺคสฺส – ซึ่งหนทาง/ อกฺขาตา – เป็นผู้บอก/ มคฺคญฺญุ – เป็นผู้รู้ซึ่งมรรคโดยปกติ/ มคฺควิฑู – เป็นผู้รู้
ซึ่งมรรคโดยปกติ/ มคฺคโกวิโท”ติ? – เป็นผู้ฉลาดในหนทาง”ดังนี้?/ อามนฺตา. – ใช่/ สวโก – สวาก/
อนุปฺปนฺนสฺส – ที่ไม่เกิดขึ้นแล้ว/ มคฺคสฺส – ยังหนทาง/ อุปฺปาเทตา – เป็นผู้ให้เกิดขึ้น/ อสฺสชาตสฺส – ที่ไม่
เกิดแล้ว/ มคฺคสฺส – ยังหนทาง/ สฺสขเนตา – เป็นผู้ให้เกิด/ อนกฺขาตสฺส – ที่ไม่มีใครบอกแล้ว/ มคฺคสฺส – ซึ่ง

หนทาง/ อภิปาฐา - เป็นผู้บอก/ มคฺคณฺญ - เป็นผู้รู้ซึ่งมรรคโดยปกติ/ มคฺควิฑู - เป็นผู้รู้ซึ่งมรรคโดยปกติ/
มคฺคโกวิท”ติ? - เป็นผู้ฉลาดในหนทาง”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว
ฯลฯ/ อินฺทริยปโรปริยตฺตํ - ซึ่งความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์/ ยถาภูตํ - ตามความเป็นจริงอย่างไร/ ญาณํ
- คือ ความหยั่งรู้/ ตถาคตผลํ - กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นฺติ? - เป็นของมีได้ทั่วไปแก่
สวาก”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ สวโก - สวาก/ สพฺพณฺญ - เป็นผู้รู้ธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ สพฺพทสฺสาวิ”ติ?
- เป็นผู้เห็นธรรมทั้งปวงโดยปกติ”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/

๓๕๕. สวโก - สวาก/ ฐานาฐานํ - ซึ่งฐานะและส่วนที่มีฐานะ/ ฆานาติ”ติ? - ย่อมรู้”ดังนี้?
อามนฺตา. - ใช่/

พลฺลิจิ - หากว่า/ สวโก - สวาก/ ฐานาฐานํ - ซึ่งฐานะและส่วนที่มีฐานะ/ ฆานาติ - ย่อมรู้/
เตน วตฺเต - เพราะเหตุที่นั่นแหละหนอ/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “ฐานาฐานํ - ซึ่งฐานะและส่วนที่
มีฐานะ/ ยถาภูตํ - ตามความเป็นจริงอย่างไร/ ญาณํ - คือ ความหยั่งรู้/ ตถาคตผลํ - กำลังของพระ
ตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นฺติ. - เป็นของทั่วไปแก่สวาก”ดังนี้/

สวโก - สวาก/ อตีตนาถคตปจฺจุปฺปนํ - ที่เป็นธรรมทั้งที่ล่วงไปแล้ว ทั้งที่มาไม่ถึงแล้ว ทั้งที่
เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว/ กมฺมสมาทานํ - แห่งการถือเอาพร้อมซึ่งกรรมทั้งหลาย/ ฐานโส - โดยฐานะ/ เหตุโส -
โดยเหตุ/ วิปากํ - ซึ่งความเผด็จผล/ ฆานาติ”ติ? - ย่อมรู้”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/

พลฺลิจิ - หากว่า/ สวโก - สวาก/ อตีตนาถคตปจฺจุปฺปนํ - ที่เป็นธรรมทั้งที่ล่วงไปแล้ว ทั้ง
ที่มาไม่ถึงแล้ว ทั้งที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว/ กมฺมสมาทานํ - แห่งการถือเอาพร้อมซึ่งกรรมทั้งหลาย/ ฐานโส -
โดยฐานะ/ เหตุโส - โดยเหตุ/ วิปากํ - ซึ่งความเผด็จผล/ ฆานาติ - ย่อมรู้/

เตน วตฺเต - เพราะเหตุที่นั่นแหละหนอ/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “อตีตนาถคตปจฺจุปฺปนํ - ที่
เป็นธรรมทั้งที่ล่วงไปแล้ว ทั้งที่มาไม่ถึงแล้ว ทั้งที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว/ กมฺมสมาทานํ - แห่งการถือเอาพร้อม
ซึ่งกรรมทั้งหลาย/ ฐานโส - โดยฐานะ/ เหตุโส - โดยเหตุ/ วิปากํ - ซึ่งความเผด็จผล/ ยถาภูตํ - ตามความ
เป็นจริงอย่างไร/ ญาณํ - คือ ความหยั่งรู้/ ตถาคตผลํ - กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นฺติ. -
เป็นของทั่วไปแก่สวาก”ดังนี้/

สวโก - สวาก/ สพฺพตถคามินี - ที่ให้ถึงซึ่งธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ ปฏฺิปปํ - ซึ่งวิถีทางเป็นเครื่อง
ดำเนินไปเฉพาะ/ ฆานาติ”ติ? - ย่อมรู้”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/

พลฺลิจิ - หากว่า/ สวโก - สวาก/ สพฺพตถคามินี - ที่ให้ถึงซึ่งธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ ปฏฺิปปํ - ซึ่ง
วิถีทางเป็นเครื่องดำเนินไปเฉพาะ/ ฆานาติ - ย่อมรู้/

เตน วตฺเต - เพราะเหตุที่นั่นแหละหนอ/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “สพฺพตถคามินี - ที่ให้ถึงซึ่ง
ธรรมทั้งปวงโดยปกติ/ ปฏฺิปปํ - ซึ่งวิถีทางเป็นเครื่องดำเนินไปเฉพาะ/ ยถาภูตํ - ตามความเป็นจริงอย่างไร/
ญาณํ - คือ ความหยั่งรู้/ ตถาคตผลํ - กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นฺติ. - เป็นของทั่วไปแก่
สวาก”ดังนี้/

“สวโก - สวาก/ อเนกธาตฺถ - มีธาตุหลายประการ/ นานาธาตฺถ - ที่มีธาตุต่างกัน/ โลกํ - ซึ่งโลก/
ฆานาติ”ติ? - ย่อมรู้”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/

พลฺลิจิ - หากว่า/ สวโก - สวาก/ อเนกธาตฺถ - มีธาตุหลายประการ/ นานาธาตฺถ - ที่มีธาตุต่างกัน/
โลกํ - ซึ่งโลก/ ฆานาติ - ย่อมรู้/

เตน วตฺเต - เพราะเหตุที่นั่นแหละหนอ/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “อเนกธาตฺถ - มีธาตุหลาย
ประการ/ นานาธาตฺถ - ที่มีธาตุต่างกัน/ โลกํ - ซึ่งโลก/ ยถาภูตํ - ตามความเป็นจริงอย่างไร/ ญาณํ - คือ

ความหยั่งรู้/ ตลาคตพล – กำลังของพระตลาคตเจ้า/ สาวกสาธารณ”นติ. – เป็นของทั่วไปแก่สาวก”ดังนี้/

สาวโก – สาวก/ สุตตาน – แห่งสัตว์ทั้งหลาย/ นานาธิมุตติกต – ซึ่งความที่แห่งบุคคลผู้มีอริยาศัยที่น้อมไปยังแล้วในธรรมที่ต่างกัน/ ชานาติ”ติ? – ย่อมรู้”ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/

หณจิ – หากว่า/ สาวโก – สาวก/ สุตตาน – แห่งสัตว์ทั้งหลาย/ นานาธิมุตติกต – ซึ่งความที่แห่งบุคคลผู้มีอริยาศัยที่น้อมไปยังแล้วในธรรมที่ต่างกัน/ ชานาติ – ย่อมรู้/

เตน วต เร – เพราะเหตุนั้นแหละหนอ/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “สุตตาน – แห่งสัตว์ทั้งหลาย/ นานาธิมุตติกต – ซึ่งความที่แห่งบุคคลผู้มีอริยาศัยที่น้อมไปยังแล้วในธรรมที่ต่างกัน/ ยถาภูต – ตามความเป็นจริงอย่างไร/ ญาณ – คือ ความหยั่งรู้/ ตลาคตพล – กำลังของพระตลาคตเจ้า/ สาวกสาธารณ”นติ. – เป็นของทั่วไปแก่สาวก”ดังนี้/

สาวโก – สาวก/ ฌานวิโมกขสมาธิสมาปตติน – จากฌาน ความหลุดพ้นโดยพิเศษ ความตั้งมั่นพร้อมยิ่งและความบรรลุปพร้อมยิ่งทั้งหลาย/ สงกิเลส – ซึ่งความเศร้าหมองพร้อม/ โวทาน – ซึ่งความผ่องแผ้วโดยพิเศษ/ วุฏฐาน – ซึ่งความลุกขึ้นโดยพิเศษ/ ชานาติ”ติ? – ย่อมรู้”ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/

หณจิ – หากว่า/ สาวโก – สาวก/ ฌานวิโมกขสมาธิสมาปตติน – จากฌาน ความหลุดพ้นโดยพิเศษ ความตั้งมั่นพร้อมยิ่งและความบรรลุปพร้อมยิ่งทั้งหลาย/ สงกิเลส – ซึ่งความเศร้าหมองพร้อม/ โวทาน – ซึ่งความผ่องแผ้วโดยพิเศษ/ วุฏฐาน – ซึ่งความลุกขึ้นโดยพิเศษ/ ชานาติ – ย่อมรู้/

เตน วต เร – เพราะเหตุนั้นแหละหนอ/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “ฌานวิโมกขสมาธิสมาปตติน – จากฌาน ความหลุดพ้นโดยพิเศษ ความตั้งมั่นพร้อมยิ่งและความบรรลุปพร้อมยิ่งทั้งหลาย/ สงกิเลส – ซึ่งความเศร้าหมองพร้อม/ โวทาน – ซึ่งความผ่องแผ้วโดยพิเศษ/ วุฏฐาน – ซึ่งความลุกขึ้นโดยพิเศษ/ ยถาภูต – ตามความเป็นจริงอย่างไร/ ญาณ – คือ ความหยั่งรู้/ ตลาคตพล – กำลังของพระตลาคตเจ้า/ สาวกสาธารณ”นติ. – เป็นของทั่วไปแก่สาวก”ดังนี้/

สาวโก – สาวก/ ปุพเพนิวาสานุสสติ – ซึ่งความตามระลึกซึ่งภพเป็นที่อาศัยอยู่ในกาลก่อน/ ชานาติ”ติ? – ย่อมรู้”ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/

หณจิ – หากว่า/ สาวโก – สาวก/ ปุพเพนิวาสานุสสติ – ซึ่งความตามระลึกซึ่งภพเป็นที่อาศัยอยู่ในกาลก่อน/ ชานาติ – ย่อมรู้/

เตน วต เร – เพราะเหตุนั้นแหละหนอ/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “ปุพเพนิวาสานุสสติ – ซึ่งความตามระลึกซึ่งภพเป็นที่อาศัยอยู่ในกาลก่อน/ ยถาภูต – ตามความเป็นจริงอย่างไร/ ญาณ – คือ ความหยั่งรู้/ ตลาคตพล – กำลังของพระตลาคตเจ้า/ สาวกสาธารณ”นติ. – เป็นของทั่วไปแก่สาวก”ดังนี้/

สาวโก – สาวก/ สุตตาน – แห่งสัตว์ทั้งหลาย/ จุตูปปาท – ซึ่งการเคลื่อนและการเข้าถึง/ ชานาติ”ติ? – ย่อมรู้”ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/

หณจิ – หากว่า/ สาวโก – สาวก/ สุตตาน – แห่งสัตว์ทั้งหลาย/ จุตูปปาท – ซึ่งการเคลื่อนและการเข้าถึง/ ชานาติ – ย่อมรู้/

เตน วต เร – เพราะเหตุนั้นแหละหนอ/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “สุตตาน – แห่งสัตว์ทั้งหลาย/ จุตูปปาท – ซึ่งการเคลื่อนและการเข้าถึง/ ยถาภูต – ตามความเป็นจริงอย่างไร/ ญาณ – คือ ความหยั่งรู้/ ตลาคตพล – กำลังของพระตลาคตเจ้า/ สาวกสาธารณ”นติ. – เป็นของทั่วไปแก่สาวก”ดังนี้/

“นनु – มิใช่หรือ/ ตลาคตสสาปิ – ของพระตลาคตเจ้าก็ดี/ อาสวา – กิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่วทั้งหลาย/ ชินา – สิ้นไปแล้ว/ สาวกสสาปิ – ของสาวกก็ดี/ อาสวา – กิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่วทั้งหลาย/ ชินา”ติ – สิ้นไปแล้ว”ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/

อตฺถิ – มียอยู่/ กิณฺจิ – อะไร ๆ/ นานาภรณ์ – เป็นเหตุกระทำให้ต่างกัน/ ตถาคตสฺส วา – ของพระตถาคตเจ้าบ้าง/ สวากสฺส วา – หรือว่า ของสาวก/ อาสวกฺขเยน วา – กับด้วยความสิ้นไปแห่งกิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่วบ้าง/ อาสวกฺขํ – ความสิ้นไปแห่งกิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่ว/ วิมุตติยา วา – หรือว่า กับด้วยความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ วิมุตติ”ติ? – ความหลุดพ้นโดยพิเศษ มีไหม”ดังนี้?/ นตฺถิ. – ย่อมไม่มี/

หณฺจิ – หากว่า/ นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ กิณฺจิ – อะไร ๆ/ นานาภรณ์ – เป็นเหตุกระทำให้ต่างกัน/ ตถาคตสฺส วา – ของพระตถาคตเจ้าบ้าง/ สวากสฺส วา – หรือว่า ของสาวก/ อาสวกฺขเยน วา – กับด้วยความสิ้นไปแห่งกิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่วบ้าง/ อาสวกฺขํ – ความสิ้นไปแห่งกิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่ว/ วิมุตติยา วา – หรือว่า กับด้วยความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ วิมุตติ – ความหลุดพ้นโดยพิเศษ/

เตน วต เร – เพราะเหตุที่นั่นแหละหนอ/ วตฺตพฺเพ – ควรกล่าว/ “อาสวานํ – แห่งกิเลสเป็นเครื่องยังสัตว์ให้ไหลไปทั่วทั้งหลาย/ ขเย – ในความสิ้นไป/ ยถาภูตํ – ตามความเป็นจริงอย่างไร/ ญาณํ – คือ ความหยั่งรู้/ ตถาคตพฺลํ – กำลังของพระตถาคตเจ้า/ สวากสาธารณ”นติ. – เป็นของทั่วไปแก่สาวก”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

๓. ตติยวรรค

๑. พลกถา ว่าด้วยกำลัง

[๓๕๔] สก. กำลังของพระตถาคต มีได้ทั่วไปแก่พระสาวกใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. กำลังของพระตถาคตก็คือกำลังของพระสาวก กำลังของพระสาวกก็คือกำลังของพระตถาคตใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. กำลังของพระตถาคต มีได้ทั่วไปแก่พระสาวกใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. กำลังของพระตถาคตกับกำลังของพระสาวกเป็นอันเดียวกัน กำลังของพระสาวกกับกำลังของพระตถาคตก็เป็นอันเดียวกันใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. กำลังของพระตถาคต มีได้ทั่วไปแก่พระสาวกใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. กำลังของพระสาวกก็เช่นเดียวกับกำลังของพระตถาคต กำลังของพระตถาคตก็เช่นเดียวกับกำลังของพระสาวกใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. กำลังของพระตถาคต มีได้ทั่วไปแก่พระสาวกใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. บุรพประโยค บุรพจริยา การกล่าวธรรม การแสดงธรรมของพระสาวก ก็เช่นเดียวกับบุรพประโยค บุรพจริยา การกล่าวธรรม การแสดงธรรมของพระตถาคตใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. กำลังของพระตถาคต มีได้ทั่วไปแก่พระสาวกใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พระตถาคตทรงเป็นพระชินเจ้า เป็นพระศาสดา เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระสัพพัญญู เป็นพระสัพพทัสสาวี เป็นพระธัมมัสสัม เป็นพระธัมมปฏิสนธิใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พระสาวกก็เป็นพระชินเจ้า เป็นพระศาสดา เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระสัพพัญญู เป็นพระสัพพทัสสาวี เป็นพระธัมมัสสัม เป็นพระธัมมปฏิสนธิใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. กำลังของพระตถาคต มีได้ทั่วไปแก่พระสาวกใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พระตถาคตเป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เป็นผู้ให้กำเนิดแก่มรรคที่ยังไม่มีใครให้กำเนิด เป็นผู้บอกมรรคที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้มรรค เป็นผู้เข้าใจ มรรค เป็นผู้ฉลาดในมรรคใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พระสาวกเป็นผู้ยังมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เป็นผู้ให้กำเนิดแก่มรรคที่ยังไม่มีใครให้กำเนิด เป็นผู้บอกมรรคที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้มรรค เป็นผู้เข้าใจ มรรค เป็นผู้ฉลาดในมรรคใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. กำลังของพระตถาคตคือปริชาหยังรู้ตามความเป็นจริงซึ่งความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ (อินทรีย์ปริปริยัตตญาณ) มีได้ทั่วไปแก่พระสาวกใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พระสาวกเป็นผู้รู้ธรรมทั้งปวง เป็นผู้เห็นธรรมทั้งปวงใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

[๓๕๕] ปร. พระสาวกรู้ฐานะและอฐานะใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. หากพระสาวกรู้ฐานะและอฐานะได้ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคตคือปริชาหยังรู้ตามความเป็นจริงถึงฐานะและอฐานะ(ฐานาฐานะ-ญาณ) มีได้ทั่วไปแก่พระสาวก”

ปร. พระสาวกรู้วิบากแห่งกรรมสมาทานทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันโดยฐานะ โดยเหตุ ใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. หากพระสาวกรู้วิบากแห่งกรรมสมาทานทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันโดยฐานะ โดยเหตุ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคต คือปริชาหยังรู้ตามความเป็นจริงถึงวิบากแห่งกรรมสมาทาน(กรรมวิปากญาณ) ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันโดยฐานะ โดยเหตุ มีได้ทั่วไปแก่พระสาวก”

ปร. พระสาวกรู้ปฏิบัติที่จะให้สัตว์ถึงคติและมีโชคคติทั้งปวงได้ใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. หากพระสาวกรู้ปฏิบัติที่จะให้สัตว์ถึงคติและมีโชคคติทั้งปวงได้ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคตคือปริชาหยังรู้ตามความเป็นจริงถึงปฏิบัติที่จะให้สัตว์ถึงคติและมีโชคคติทั้งปวง(สัพพตถคามินีปฏิบัติญาณ) มีได้ทั่วไป แก่พระสาวก”

ปร. พระสาวกรู้โลกซึ่งมีธาตุหลายอย่างต่าง ๆ กันได้ใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. หากพระสาวกรู้โลกซึ่งมีธาตุหลายอย่างต่าง ๆ กันได้ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคตคือปรีชาหยั่งรู้ตามความเป็นจริง ซึ่งมีธาตุหลายอย่างต่าง ๆ กัน (นานาธาตุญาณ) มีได้ทั่วไปแก่พระสาวก”

ปร. พระสาวกรู้ว่า “สัตว์ทั้งหลายมีอริยาศัยต่าง ๆ กันได้” ใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. หากพระสาวกรู้ว่า “สัตว์ทั้งหลายมีอริยาศัยต่าง ๆ กันได้” ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคตคือปรีชาหยั่งรู้ตามความเป็นจริงถึงความ ที่สัตว์ทั้งหลายมีอริยาศัยต่าง ๆ กัน (นานาอริยาศัยญาณ) มีได้ทั่วไปแก่พระสาวก”

ปร. พระสาวกรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว การออกจากฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติได้ใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. หากพระสาวกรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว การออกจากฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติได้ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคตคือปรีชาหยั่งรู้ตามความเป็นจริงถึงความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว การออกจากฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ (ฉานาภิสังกเลสาทิญาณ) มีได้ทั่วไปแก่พระสาวก”

ปร. พระสาวกรู้การระลึกถึงขั้นที่อาศัยอยู่ในชาติก่อนได้ใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. หากพระสาวกรู้การระลึกถึงขั้นที่อาศัยอยู่ในชาติก่อนได้ ดังนั้น ท่านจึง ควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคตคือปรีชาหยั่งรู้ตามความเป็นจริงถึงการระลึกถึงขั้นที่อาศัยอยู่ในชาติก่อน (ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ) มีได้ทั่วไปแก่พระสาวก”

ปร. พระสาวกรู้จตุติและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลายได้ใช่ไหม

สก. ใช่

ปร. หากพระสาวกรู้จตุติและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลายได้ ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคตคือปรีชาหยั่งรู้ตามความเป็นจริงถึงจตุติและปฏิสนธิ ของสัตว์ทั้งหลาย (จตุปปาตญาณ) มีได้ทั่วไปแก่พระสาวก”

ปร. อาสวะของพระตถาคตสิ้นไปแล้วและของพระสาวกก็สิ้นไปแล้วมิใช่หรือ

สก. ใช่

ปร. เหตุอะไร ๆ ที่ทำให้ต่างกันระหว่างความสิ้นไปแห่งอาสวะของพระตถาคต กับความสิ้นไปแห่งอาสวะของพระสาวก หรือระหว่างความหลุดพ้นของพระตถาคต กับความหลุดพ้นของพระสาวกมีอยู่ใช่ไหม

สก. ไม่มี

ปร. หากไม่มีเหตุอะไร ๆ ที่ทำให้ต่างกันระหว่างความสิ้นไปแห่งอาสวะของ พระตถาคตกับความสิ้นไปแห่งอาสวะของพระสาวก หรือระหว่างความหลุดพ้นของพระตถาคตกับความหลุดพ้นของพระสาวก ดังนั้น ท่านจึงควรยอมรับว่า “กำลังของพระตถาคตคือปรีชาหยั่งรู้ตามความเป็นจริงในความสิ้นไปแห่งอาสวะ (อาสวัก-ขยญาณ) มีได้ทั่วไปแก่พระสาวก” ^๓

^๓ อภ.ก. (ไทย) ๓๗/๓๕๔-๓๕๕/๓๓๙-๓๔๓.

สรุป

วรรคที่ ๓ ในการศึกษาเนื้อหาธรรมนี้ประกอบด้วย ๑๒ กถา ซึ่งแต่ละกถามีจุดมุ่งหมายในการอธิบายถึงกระบวนการและแนวทางในการฝึกปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมขั้นสูง เนื้อหานี้ให้ความสำคัญกับพลังของจิต ญาณพิเศษ และการหลุดพ้นจากกิเลส ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เนื้อหาสรุปได้ดังนี้:

๑. **พลกถา** ว่าด้วยพลังของจิตที่เกิดจากการฝึกฝน ซึ่งทำให้จิตใจเข้มแข็ง พร้อมต่อการเผชิญอุปสรรค
๒. **อริยัตติกถา** อธิบายถึงลักษณะและคุณสมบัติของอริยบุคคลที่บรรลุธรรม มีจิตสงบปราศจากความทุกข์
๓. **วิมุตติกถา** กล่าวถึงการหลุดพ้นจากกิเลสและพันธนาการทั้งปวง เป็นการปล่อยวางจากการยึดติดในสิ่งทั้งปวง
๔. **วิมูจจมานกถา** กระบวนการหลุดพ้นที่ละขั้นตอน จนบรรลุธรรมสมบูรณ์
๕. **อัฐมกถา** และ **อัฐมกัสสอินทริยกถา** ว่าด้วยการควบคุมอายตนะและการฝึกอินทริย์ ๘ ประการ ซึ่งเป็นการพัฒนาความสามารถในการควบคุมจิตและการตื่นรู้
๖. **ทิพพจักขุกถา** และ **ทิพพโสตกถา** กล่าวถึงญาณพิเศษที่ทำให้เกิดความสามารถในการเห็นและได้ยินสิ่งที่เกินธรรมดา
๗. **ยถากัมมุปคตญาณกถา** ญาณที่รู้เห็นผลของกรรม อธิบายถึงการรับรู้ผลของการกระทำในอดีตซึ่งส่งผลต่อชีวิต
๘. **สังวรกถา** การสำรวมอินทริย์และกิเลส เป็นการควบคุมจิตใจไม่ให้ตกไปสู่ความชั่วร้าย
๙. **อัสลัญญกถา** อธิบายสภาวะจิตที่ปราศจากสัญญาหรือการปรุงแต่ง
๑๐. **เนวสัณญานาสัณญายตนกถา** กล่าวถึงสภาวะจิตขั้นละเอียด ที่อยู่ระหว่างการมีสัญญาและไม่มีสัญญา เป็นสภาวะสุดท้ายก่อนนิพพาน

ข้อคิดตามหลักธรรม

วรรคที่ ๓ นี้เน้นย้ำถึงหลักการฝึกจิตและพัฒนาปัญญา ซึ่งสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดังนี้:

๑. **พลังของจิตและการสำรวม:** การฝึกจิตด้วยสมาธิและการควบคุมอารมณ์ (สังวรกถา) จะช่วยให้จิตแข็งแกร่ง สามารถเผชิญกับความยากลำบากได้อย่างมั่นคง และมีความสงบภายใน
๒. **การหลุดพ้นจากทุกข์:** วิมุตติกถาและวิมูจจมานกถา สอนให้เราเห็นว่าการหลุดพ้นจากทุกข์คือการปล่อยวาง การไม่ยึดติดกับความสุขหรือทุกข์ในโลกนี้
๓. **ความเข้าใจในกฎแห่งกรรม:** ยถากัมมุปคตญาณกถา เตือนให้เราตระหนักถึงผลของการกระทำที่มีต่อชีวิต ทุกการกระทำย่อมส่งผล ดังนั้นเราควรทำแต่สิ่งที่ดีงาม
๔. **การพัฒนาปัญญาและการรู้แจ้ง:** การฝึกพลังจิตและญาณพิเศษต่างๆ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาปัญญาและความสามารถในการพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างลึกซึ้ง ทำให้เกิดความเข้าใจและความสงบในจิตใจ

การศึกษาวรรคนี้จึงให้แนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ รู้จักการปล่อยวาง การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งและสงบสุข

บทที่ ๔

จตุตถวรรค – คิหิสสอรหาคิกกา

วรรคที่ ๔ ของการศึกษาวรรคประกอบด้วย ๑๐ กถาที่สำคัญ ซึ่งเน้นถึงการปฏิบัติธรรมทั้งในฐานะของคฤหัสถ์และพระอรหันต์ รวมถึงกระบวนการบรรลุนิพพานและการละกิเลสที่ผูกพันสรรพสัตว์ เนื้อหาของวรรคนี้มีการเจาะลึกเกี่ยวกับธรรมะที่เป็นเครื่องนำพาไปสู่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ การเข้าใจถึงลักษณะและบทบาทของการรู้แจ้งในทางพุทธศาสนา ตลอดจนการบำเพ็ญเพียรในระดับสูง โดยเนื้อหาของแต่ละกถาสามารถสรุปได้ดังนี้:

๑. **คิหิสสอรหาคิกกา** ว่าด้วยความเป็นไปได้ในการบรรลุนิพพานของคฤหัสถ์ หรือบุคคลที่ยังครองเรือนแต่สามารถบรรลุพระอรหันต์ผลได้
๒. **อุปปัตติกกา** ว่าด้วยเรื่องการเกิดใหม่และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ
๓. **อนาสวกกา** ว่าด้วยการปลดปล่อยจากอาสวะหรือกิเลสที่หลงเหลืออยู่ในจิตใจ การละสิ่งเหล่านี้ทำให้เข้าสู่การหลุดพ้น
๔. **สมันนาคตกา** ว่าด้วยการประกอบด้วยธรรมที่สมบูรณ์ หรือคุณสมบัติที่พร้อมในการปฏิบัติธรรม
๕. **อุเปกขาสมันนาคตกา** ว่าด้วยการมีอุเบกขา หรือความเป็นกลางทางจิตใจที่มั่นคงในธรรม
๖. **โพธิยาพุทโธติกกา** ว่าด้วยการตรัสรู้และคุณสมบัติของผู้ที่ตรัสรู้สมบูรณ์แบบ (พุทธะ)
๗. **ลักษณะกกา** ว่าด้วยลักษณะต่างๆ ของผู้บรรลุนิพพาน ที่บ่งบอกถึงสภาวะธรรมของจิตใจ
๘. **นียาโมกกันติกกา** ว่าด้วยกระบวนการของการไม่กลับมาเวียนว่ายในสังสารวัฏอีก ซึ่งหมายถึงการเข้าสู่เส้นทางที่แน่นอนสู่การหลุดพ้น
๙. **อปราปสมันนาคตกา** กล่าวถึงการประกอบด้วยคุณสมบัติเพิ่มเติมสำหรับผู้ที่ยังบรรลุนิพพานขั้นสูง
๑๐. **สัพพสัณฺญาชนูปปทานกกา** ว่าด้วยการละจากเครื่องผูกพันทั้งปวง ซึ่งหมายถึงการสลัดทิ้งความยึดติดทั้งในระดับกายและจิต

เนื้อหาและความสำคัญ

วรรคที่ ๔ นี้เน้นให้เห็นถึงกระบวนการและหลักการในการบรรลุนิพพานตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูงสุด โดยมีการกล่าวถึงทั้งเรื่องของการบรรลุนิพพานของผู้ครองเรือน ความสำคัญของการละกิเลส และการพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจ การฝึกจิตให้แน่วแน่ด้วยอุเบกขา การเข้าใจถึงลักษณะของผู้บรรลุนิพพาน รวมถึงแนวทางการหลุดพ้นอย่างแน่วแน่ ไม่เวียนว่ายในสังสารวัฏอีกต่อไป

ตัวอย่าง คิหิสสอรหาดิกถา

๑. บาลี

๔. จตุตถวคโค

๑. คิหิสส อรหาดิกถา

๓๘๗. คิหิสส อรหาติ? อามนตา. อตถิ อรหโต คิหิสโยชนนติ? น เหวํ วตตพเพเปฯ นตถิ อรหโต คิหิสโยชนนติ? อามนตา. หลจฺจ นตถิ อรหโต คิหิสโยชนํ โน จ วต เร วตตพเพ “คิหิสส อรหา”ติ. คิหิสส อรหาติ? อามนตา. นนุ อรหโต คิหิสโยชนํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมุลํ ตาลาวตฺถกตํ อนภาวํกตํ อายตี อนุปปาทธมฺมนติ? อามนตา. หลจฺจ อรหโต คิหิสโยชนํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมุลํ ตาลาวตฺถกตํ อนภาวํกตํ อายตี อนุปปาทธมฺมํ โน จ วต เร วตตพเพ “คิหิสส อรหา”ติ. คิหิสส อรหาติ? อามนตา. อตถิ โกจิ คิหิ คิหิสโยชนํ อปปหาย ทิฏฺฐเฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺส นตฺถโร? นตถิ. หลจฺจ นตถิ โกจิ คิหิ คิหิสโยชนํ อปปหาย ทิฏฺฐเฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺส นตฺถโร โน จ วต เร วตตพเพ “คิหิสส อรหา”ติ. คิหิสส อรหาติ? อามนตา. นนุ วจฺจโคตโต ปริพฺพาซโก ภาควนตํ เอตทวโจ “อตถิ นุ โข โภ โคตม โกจิ คิหิ คิหิสโยชนํ อปปหาย กายสฺส เกทา ทุกฺขสฺส นตฺถโร”ติ? “นตถิ โข วจฺจ โกจิ คิหิ คิหิสโยชนํ อปปหาย กายสฺส เกทา ทุกฺขสฺส นตฺถโร”ติ. อตถเภา สุตฺตณฺโตนติ? อามนตา. เตนํ หิ น วตตพเพ “คิหิสส อรหา”ติ. คิหิสส อรหาติ? อามนตา. อรหา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏฺฐิเสวเยย เมถุนํ อุปปาเทยเยย ปุตฺตสมฺพาธสฺสยํ อชฺฌาเวสเยย กาสิกจฺจนฺทํ ปจฺจณฺเวยเยย มาลาคนฺธวileปนํ ธาเรยเยย ชาตฺรุปรชตํ สาทิเยยเยย อเชพฺกํ ปฏฺฐิคณฺเวยเยย กุกฺกุฏสูกฺกรํ ปฏฺฐิคณฺเวยเยย หตฺถิควสฺสวพฺวํ ปฏฺฐิคณฺเวยเยย ติตฺติรเวณฺณกโมรฺกปิณฺฑชฺรํ ปฏฺฐิคณฺเวยเยย จิตฺตวณฺทวาลโมหิ ธาเรยเยย โอทาตานิ วตฺถานิ ทิฆมฺหสฺสานิ ธาเรยเยย ยาวชฺชีวํ อคาริยญฺโต อสฺสาติ? น เหวํ วตตพเพเปฯ. น วตตพเพ “คิหิสส อรหา”ติ? อามนตา. นนุ ยโส กุลปฺโต อุตฺติโย คหปติ เสตฺถุ มานโว คิหิพฺยณฺชนน อรหตฺตํ ปตฺโตติ? อามนตา. หลจฺจ ยโส กุลปฺโต อุตฺติโย คหปติ เสตฺถุ มานโว คิหิพฺยณฺชนน อรหตฺตํ ปตฺโต เตนํ วต เร วตตพเพ “คิหิสส อรหา”ติ.

คิหิสส อรหาดิกถา นิฏฺฐิตา.

๔. จตุตถวคโค

(๓๔)๒. อุปปตฺติกถา

๓๘๘. สห อุปปตฺติยา อรหาติ? อามนตา. สห อุปปตฺติยา โสตาปนโน โหตีติ? น เหวํ วตตพเพเปฯ. สห อุปปตฺติยา อรหาติ? อามนตา. สห อุปปตฺติยา สกทาคามิ โหตีติ? น เหวํ วตตพเพเปฯ. สห อุปปตฺติยา อรหาติ? อามนตา. สห อุปปตฺติยา อนาคามิ โหตีติ? น เหวํ วตตพเพเปฯ. สห อุปปตฺติยา โสตาปนโน น โหตีติ? อามนตา. หลจฺจ สห อุปปตฺติยา โสตาปนโน น โหติ โน จ วต เร วตตพเพ “สห อุปปตฺติยา อรหา”ติ.

สห อุปปตฺติยา สกทาคามิ น โหตีติ? อามนตา. หลจฺจ สห อุปปตฺติยา สกทาคามิ น โหติ โน จ วต เร วตตพเพ “สห อุปปตฺติยา อรหา”ติ.

สห อุปปตฺติยา อนาคามิ น โหตีติ? อามนตา. หลจฺจ สห อุปปตฺติยา อนาคามิ น โหติ โน จ วต เร วตตพเพ “สห อุปปตฺติยา อรหา”ติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๔. จตุตถวคโค - วรรคที่ ๔/

๑. คิหิสส อรหาดิกขา - วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งคฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์/

๓๘๗. “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ? - พระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/ “อติ - มีอยู่/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ คิหิสโยชน”นติ? - คิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตตพเพเป - ควรกล่าว ฯลฯ/ “นติ - ย่อมไม่มี/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ คิหิสโยชน”นติ? - คิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/ หลจิ - หากว่า/ นติ - ย่อมไม่มี/ อรหโต - ของพระอรหันต์/ คิหิสโยชน - คิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม/ โน - หามิได้/ จ วต เร - แต่ว่า หนอแล/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ. - พระอรหันต์”ดังนี้?/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ? - พระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/ “น - มิใช่หรือ/ อรหโต - อันพระอรหันต์/ คิหิสโยชน - คิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม/ ปหิ - ละออกแล้ว/ อจฉินนมูล - เป็นธรรมที่มีรากอันตัดได้เด็ดขาดแล้ว/ ตาลาวตฤก - เป็นธรรมที่เป็นแนวทางแห่งเพียงดังพื้นแห่งต้นตาลแล้ว/ อนภาววก - เป็นธรรมที่กระทำแล้วให้เป็นไม่มีการเกิด/ आयติ - ในกาลต่อไป/ อนุปปาทม”นติ? - เป็นธรรมที่มีการไม่เกิดขึ้นอีก”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/ หลจิ - หากว่า/ อรหโต - อันพระอรหันต์/ คิหิสโยชน - คิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม/ ปหิ - ละออกแล้ว/ อจฉินนมูล - เป็นธรรมที่มีรากอันตัดได้เด็ดขาดแล้ว/ ตาลาวตฤก - เป็นธรรมที่เป็นแนวทางแห่งเพียงดังพื้นแห่งต้นตาลแล้ว/ อนภาววก - เป็นธรรมที่กระทำแล้วให้เป็นไม่มีการเกิด/ आयติ - ในกาลต่อไป/ อนุปปาทม - เป็นธรรมที่มีการไม่เกิดขึ้นอีก/ โน - หามิได้/ จ วต เร - แต่ว่า หนอแล/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ. - พระอรหันต์”ดังนี้?/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ? - พระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/ “อติ - มีอยู่/ โกจิ - บางคน/ คิหิ - คฤหัสถ์/ คิหิสโยชน - ซึ่งคิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม/ อปปหาย - ไม่ละแล้ว/ ทิฏฐ - ที่เห็นแล้วนั้นแล/ ธมเม - ในธรรม/ ทุกขสสตกโร”ติ? - เป็นผู้กระทำซึ่งส่วนที่สุดแห่งความทุกข์”ดังนี้?/ นติ. - ย่อมไม่มี/ หลจิ - หากว่า/ นติ - ย่อมไม่มี/ โกจิ - บางคน/ คิหิ - คฤหัสถ์/ คิหิสโยชน - ซึ่งคิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม/ อปปหาย - ไม่ละแล้ว/ ทิฏฐ - ที่เห็นแล้วนั้นแล/ ธมเม - ในธรรม/ ทุกขสสตกโร - เป็นผู้กระทำซึ่งส่วนที่สุดแห่งความทุกข์/ โน - หามิได้/ จ วต เร - แต่ว่า หนอแล/ วตตพเพ - ควรกล่าว/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ. - พระอรหันต์”ดังนี้?/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ? - พระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/ “น - มิใช่หรือ/ วจจโคโต - ชื่อว่าวจจโคตร/ ปริพพาชโก - ปริพาชก/ ภควน - กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโวจ [วจ] - ได้กราบทูลแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/ “อติ - มีอยู่/ นุ โข - หรือหนอแล/ โภ - ข้าแต่ท่านผู้เจริญ/ โคตม - พระนามว่าโคตม/ โกจิ - บางคน/ คิหิ - คฤหัสถ์/ คิหิสโยชน - ซึ่งคิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม/ อปปหาย - ไม่ละแล้ว/ กายสส - แห่งร่างกาย/ ภาท - เพราะการแตกไป/ ทุกขสสตกโร”ติ? - เป็นผู้กระทำซึ่งส่วนที่สุดแห่งความทุกข์”ดังนี้?/ “นติ โข - ย่อมไม่มีเลย/ วจจ - ดูก่อนวจจะ/ โกจิ - บางคน/ คิหิ - คฤหัสถ์/ คิหิสโยชน - ซึ่งคิหิกลีสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อม/ อปปหาย - ไม่ละแล้ว/ กายสส - แห่งร่างกาย/ ภาท - เพราะการแตกไป/ ทุกขสสตกโร”ติ. - เป็นผู้กระทำซึ่งส่วนที่สุดแห่งความทุกข์”ดังนี้?/ อติ - มีอยู่/ สุตตโน”ติ? - พระสูตร”ดังนี้?/ อามนตา - ใช่/ เตนหิ - เพราะเหตุนั้น/ น วตตพ - ไม่สมควรกล่าว/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ. - พระอรหันต์”ดังนี้?/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ? - พระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนตา. - ใช่/ “อรหา - พระอรหันต์/ เมณ - ชื่อว่าเมณ/ ธม - ซึ่งธรรม/ ปฏิสเวย - พึงเสพ/ เมณ - ชื่อว่าเมณ/

[ธมฺม - ยงฺธรรม]/ อุปฺปาทย - พึงให้เกิดขึ้น/ ปุตฺตสมฺพารสย - ซึ่งพื้นอันซึ่งยึดเยียดด้วยบุตร/ อชฺฌาวเสย - พึงอยู่ครอบครอง/ กาลิกจฺนฺท - ซึ่งผ้ากาสิกพัสดุและจฺรณจันท์/ ปจฺจณฺญเวย - พึงใช้สอย/ มาลาคนฺธวเลปน - ซึ่งดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้/ ธาเรย - พึงทัดทรง/ ชาตฺรุปรช - ซึ่งทองและเงิน/ สาทิเยย - พึงยินดี/ อเชพก - ซึ่งแพะและแกะ/ ปฏิกคณฺเหย - พึงรับเฉพาะ/ กุกฺกณฺสุกร - ซึ่งไก่และสุกร/ ปฏิกคณฺเหย - พึงรับเฉพาะ/ หตฺติคฺวสฺสวพ - ซึ่งช้าง วัว ม้าและลา/ ปฏิกคณฺเหย - พึงรับเฉพาะ/ ติตฺติรณฺณกโมรกปิณฺช - ซึ่งนกกระเขา น กุ่ม น กยุง และนกเขา/ ปฏิกคณฺเหย - พึงรับเฉพาะ/ จิตฺตวณฺทวาลโมหิ - ซึ่งเครื่องประดับมวยผมมีขั้วอันวิจิตร/ ธาเรย - พึงทัดทรง/ โอทาทานิ - สีขาว/ วตฺถานิ - ซึ่งผ้าทั้งหลาย/ ทิมฺมทฺธานิ - ที่มีชายยาว/ ธาเรย - พึงทัดทรง/ ยาวชีว - ตลอดกาลกำหนดเพียงไรแห่งชีวิต/ อคาริณฺญโต - เป็นผู้ครองเรือน/ อสฺสา”ติ? - พึงเป็น”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/ น วตฺตพ - ไม่สมควรกล่าว/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสฺส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ? - พระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ “น - มิใช่หรือ/ ยโส - ชื่อว่ายะ/ กุลปฺโต - กุลบุตร/ อุตฺติโย - ชื่อว่าอุตฺติยะ/ คหปติ - คหบดี/ เสตุ - ชื่อว่าเสตุ/ มานโว - มานพ/ คิหิพฺยณฺชน - มีเพศคฤหัสถ์/ อรหตฺ - ซึ่งผลของความเป็นแห่งพระอรหันต์/ ปตฺโต”ติ? - บรรลุแล้ว”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ หนฺจิ - หากว่า/ ยโส - ชื่อว่ายะ/ กุลปฺโต - กุลบุตร/ อุตฺติโย - ชื่อว่าอุตฺติยะ/ คหปติ - คหบดี/ เสตุ - ชื่อว่าเสตุ/ มานโว - มานพ/ คิหิพฺยณฺชน - มีเพศคฤหัสถ์/ อรหตฺ - ซึ่งผลของความเป็นแห่งพระอรหันต์/ ปตฺโต - บรรลุแล้ว/ เตน วตฺ เร - เพราะเหตุอันนั้นแหละหนอ/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “[อติ - มีอยู่]/ คิหิสฺส - ของคฤหัสถ์/ อรหา”ติ. - พระอรหันต์”ดังนี้/

คิหิสฺสอรหตฺกถา - คิหิสฺสอรหตฺกถา/ นิฏฺฐิตา. - จบแล้ว/

๔. จตฺตถวคโค - วรรคที่ ๔/

(๓๔) ๒. อุปฺปตฺติกา - วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งการสืบต่อเฉพาะ/

๓๔๘. “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ อรหา”ติ? - เป็นพระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ โสตาปนโน - เป็นผู้ถึงยิ่งแล้วซึ่งกระแส/ โหติ”ติ? - ย่อมเป็น”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ อรหา”ติ? - เป็นพระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนฺตา - ใช่/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ สกทาคามิ - เป็นผู้มาสู่การเกิดครั้งเดียวโดยปกติ/ โหติ”ติ? - ย่อมเป็น”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ อรหา”ติ? - เป็นพระอรหันต์”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ อนาคามิ - เป็นผู้ไม่มาโดยปกติ/ โหติ”ติ? - ย่อมเป็น”ดังนี้?/ น - หามิได้/ เหว - อย่างนั้นแล/ วตฺตพฺเพปา - ควรกล่าว ฯลฯ/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ โสตาปนโน - เป็นผู้ถึงยิ่งแล้วซึ่งกระแส/ น โหติ”ติ? - ย่อมไม่เป็น”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ หนฺจิ - หากว่า/ สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ โสตาปนโน - เป็นผู้ถึงยิ่งแล้วซึ่งกระแส/ น โหติ - ย่อมไม่เป็น/ โน - หามิได้/ จ วตฺ เร - แต่ว่า หนอแล/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ อรหา”ติ. - เป็นพระอรหันต์”ดังนี้/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ สกทาคามิ - เป็นผู้มาสู่การเกิดครั้งเดียวโดยปกติ/ น โหติ”ติ? - ย่อมไม่เป็น”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ หนฺจิ - หากว่า/ สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ สกทาคามิ - เป็นผู้มาสู่การเกิดครั้งเดียวโดยปกติ/ น โหติ - ย่อมไม่เป็น/ โน - หามิได้/ จ วตฺ เร - แต่ว่า หนอแล/ วตฺตพฺเพ - ควรกล่าว/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ อรหา”ติ. - เป็นพระอรหันต์”ดังนี้/ “สท - กับ/ อุปฺปตฺติยา - ด้วยการเข้าถึง/ อนาคามิ - เป็นผู้ไม่มาโดยปกติ/ น โหติ”ติ? - ย่อมไม่เป็น”ดังนี้?/ อามนฺตา. - ใช่/ หนฺจิ - หากว่า/ สท - กับ/ อุปฺปตฺติ

ยา – ด้วยการเข้าถึง/ อนาคตมี – เป็นผู้ไม่มาโดยปกติ/ น โหติ – ย่อมไม่เป็น/ โน – หามิได้/ จ วต เร – แต่ว่า หนอ
แล/ วตตพเพ – ควรกล่าว/ “สห – กับ/ อุปปตติยา – ด้วยการเข้าถึง/ อรหา”ติ. – เป็นพระอรหันต์”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

๔. จตุตถวรรค

๑. คิหิสสอรหาดิกขา ว่าด้วยคฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์

[๓๘๗] สก. คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. คิหิสังโยชน์ ของพระอรหันต์มีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. คิหิสังโยชน์ของพระอรหันต์ไม่มีใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. หากคิหิสังโยชน์ของพระอรหันต์ไม่มี ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้”

สก. คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. คิหิสังโยชน์ พระอรหันต์ละได้แล้ว ตัตรากถอนโคน เหมือนต้นตาล ที่ถูกตัดรากถอนโคนไป
แล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. หากคิหิสังโยชน์ พระอรหันต์ละได้แล้ว ตัตรากถอนโคน เหมือนต้นตาล ที่ถูกตัดรากถอนโคน
ไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้”

สก. คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. คฤหัสถ์บางคนละคิหิสังโยชน์ยังไม่ได้ แต่ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันมีอยู่ใช่ไหม

ปร. ไม่มี

สก. หากคฤหัสถ์บางคนละคิหิสังโยชน์ยังไม่ได้ แต่ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันไม่มี ท่านก็ไม่ควร
ยอมรับว่า “คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้”

สก. คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พระสูตรที่ว่า “วัจจนโคตรปริพาชกได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม คฤหัสถ์
บางคนผู้ยังละคิหิสังโยชน์ไม่ได้ หลังจากตายแล้ว ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีอยู่หรือ” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจ
จน คฤหัสถ์ผู้ยังละคิหิ-สังโยชน์ยังไม่ได้ หลังจากตายแล้ว ย่อมทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ไม่มีเลย” มีอยู่จริง มิใช่หรือ

ปร. ใช่

สก. ดังนั้น ท่านจึงไม่ควรยอมรับว่า “คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้”

สก. คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้ใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. พระอรหันต์พึงเสพเมถุนธรรม พึงให้เมถุนธรรมเกิดขึ้น พึงอยู่ครอบ ครองที่นอนซึ่งยัดเยียด
ด้วยบุตร พึงใช้ผ้ากาสิกพัสดุ์และจรัณจันทน์ พึงตัดทรง ดอกไม้ ของหอมและเครื่องลูบไล้ พึงยินดีทองและเงิน

พึงรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง วัว ม้า ลา นกกระทา นกคุ่ม หางนกยูง พึงทรงเครื่องประดับมวณที่มีรัตเกล้าสี
เหลือง ทรงผ้าขาวมีชายยาว เป็นผู้ครองเรือนจนตลอดชีวิตไซ้ใหม่

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

ปร. ท่านไม่ยอมรับว่า “คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้” ไช้ใหม่

สก. ไช้

ปร. ยสกุลบุตร อุตตยคหบดี เสตุมานพ บรรลู่รหัตตผลขณะมีเพศคฤหัสถ์ มิใช่หรือ

สก. ไช้

ปร. หากยสกุลบุตร อุตตยคหบดี เสตุมานพ บรรลู่รหัตตผลขณะมีเพศคฤหัสถ์ ดังนั้น ท่านจึงควร
ยอมรับว่า “คฤหัสถ์เป็นพระอรหันต์ได้”

คิหิสสอรหัตติกถา จบ

๒. อุปัตติกถา (๓๔) ว่าด้วยการปฏิสนธิ

[๓๘๘] สก. บุคคลเป็นพระอรหันต์พร้อมกับการปฏิสนธิได้ไซ้ใหม่

ปร. ไช้

สก. เป็นพระโสดาบันพร้อมกับการปฏิสนธิได้ไซ้ใหม่

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. เป็นพระอรหันต์พร้อมกับการปฏิสนธิได้ไซ้ใหม่

ปร. ไช้

สก. เป็นพระสกทาคามีพร้อมกับการปฏิสนธิได้ไซ้ใหม่

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. เป็นพระอรหันต์พร้อมกับการปฏิสนธิได้ไซ้ใหม่

ปร. ไช้

สก. เป็นพระอนาคามีพร้อมกับการปฏิสนธิได้ไซ้ใหม่

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. เป็นพระโสดาบันพร้อมกับการปฏิสนธิไม่ได้ไซ้ใหม่

ปร. ไช้

สก. หากเป็นพระโสดาบันพร้อมกับการปฏิสนธิไม่ได้ ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “เป็นพระอรหันต์
พร้อมกับการปฏิสนธิได้”

สก. เป็นพระสกทาคามีพร้อมกับการปฏิสนธิไม่ได้ไซ้ใหม่

ปร. ไช้

สก. หากเป็นพระสกทาคามีพร้อมกับการปฏิสนธิไม่ได้ ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “เป็นพระอรหันต์
พร้อมกับการปฏิสนธิได้”

สก. เป็นพระอนาคามีพร้อมกับการปฏิสนธิไม่ได้ไซ้ใหม่

ปร. ไช้

สก. หากเป็นพระอนาคามีพร้อมกับการปฏิสนธิไม่ได้ ท่านก็ไม่ควรยอมรับว่า “เป็นพระอรหันต์
พร้อมกับการปฏิสนธิได้” ๔

สรุป

วรรคที่ ๔ ประกอบด้วย ๑๐ กถา ซึ่งเป็นการอธิบายธรรมะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและบรรลुธรรม ทั้งในแง่ของคฤหัสถ์และพระอรหันต์ มีสาระสำคัญดังนี้:

๑. **คิหิสสอหตติกถา** – การบรรลุธรรมของคฤหัสถ์: กล่าวถึงการที่แม้แต่ผู้ครองเรือนก็สามารถบรรลุธรรมได้หากมีการปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญาอย่างเคร่งครัด
๒. **อุปปัตติกถา** – การเวียนว่ายตายเกิด: พูดถึงกระบวนการเกิดใหม่ในสังสารวัฏ ซึ่งสอดคล้องกับหลักกรรมที่นำพาผู้คนไปสู่ภพภูมิต่างๆ ตามกรรมที่ได้กระทำ
๓. **อนาสวกถา** – การปลดปล่อยอาสวะ: กล่าวถึงการละกิเลสและความเศร้าหมองในจิตจนบรรลุความหลุดพ้น
๔. **สมันนาคตกถา** – การประกอบด้วยธรรม: การมีคุณธรรมสมบูรณ์เป็นเครื่องประดับประดาการปฏิบัติ เพื่อไปสู่การบรรลุธรรมอย่างสมบูรณ์
๕. **อุเบกขาสมันนาคตกถา** – การมีอุเบกขา: กล่าวถึงความสำคัญของอุเบกขา (ความเป็นกลาง) ที่ช่วยให้จิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามสิ่งยั่วยวน
๖. **โพธิยาพุทโธติกถา** – การตรัสรู้สมบูรณ์: กล่าวถึงลักษณะของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ธรรมอย่างสมบูรณ์ และการเข้าถึงโพธิญาณ
๗. **ลักษณะกถา** – ลักษณะของผู้บรรลุธรรม: กล่าวถึงลักษณะภายนอกและภายในของผู้ที่บรรลุธรรม ที่บ่งบอกถึงความสงบและหลุดพ้นจากกิเลส
๘. **นิยามกัมมกติกถา** – การไม่กลับมาเวียนว่ายในสังสารวัฏ: การหลุดพ้นอย่างสมบูรณ์จากสังสารวัฏ โดยเข้าสู่เส้นทางที่มั่นคงสู่พระนิพพาน
๙. **อปรปิสมันนาคตกถา** – การประกอบด้วยคุณธรรมเพิ่มเติม: กล่าวถึงคุณสมบัติเพิ่มเติมสำหรับผู้บรรลุธรรมขั้นสูง
๑๐. **สัพพสัณฺญาชนูปปหานกถา** – การละเครื่องผูกพัน: กล่าวถึงการละจากเครื่องพันนาการทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งหมายถึงการหลุดพ้นจากสังสารวัฏอย่างสมบูรณ์

ข้อคิดตามหลักธรรม

๑. **การบรรลุธรรมไม่จำกัดสถานะ:** แม้แต่ผู้ที่ยังครองเรือนก็สามารถบรรลุธรรมได้ หากมีความเพียรและปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง ข้อนี้สะท้อนถึงความเท่าเทียมในทางธรรมว่าทุกคนมีโอกาสหลุดพ้น
๒. **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด:** กรรมเป็นเครื่องกำหนดการเกิดใหม่ในภพภูมิต่างๆ การละอาสวะและการทำความดีจะนำไปสู่การพ้นจากสังสารวัฏ
๓. **อุเบกขาและการปล่อยวาง:** ความสงบทางจิตด้วยอุเบกขาเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการรักษาความมั่นคงในธรรม ช่วยให้จิตใจไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยวน
๔. **การละเครื่องผูกพัน:** การหลุดพ้นจากกิเลสและการผูกพันต่างๆ จะนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ในชีวิตและสังสารวัฏ
๕. **การบรรลุธรรมขั้นสูงสุด:** การไม่เวียนว่ายในสังสารวัฏอีกต่อไปเป็นเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม ซึ่งสามารถทำได้โดยการปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา

บทที่ ๕

ปัญจวรรค – วิมุตติกา

วรรคที่ ๕ ของพระไตรปิฎกนี้ประกอบด้วย ๑๐ กถาที่เน้นถึงเรื่องการปลดปล่อยจากกิเลสและการบรรลุธรรมขั้นสูงสุด เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต จิตใจ และปัญญา อันเป็นหลักสำคัญในการฝึกฝนเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ กถาในวรรคนี้ล้วนเป็นเครื่องชี้แนะให้ผู้ปฏิบัติได้ตระหนักถึงความหมายของการมีปัญญารู้แจ้งในสภาวะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตและธรรม

เนื้อหาทั้ง ๑๐ กถาครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและการพัฒนาปัญญา ได้แก่:

๑. **วิมุตติกา:** การหลุดพ้นจากกิเลสและพันธนาการทั้งปวง เป็นการอธิบายถึงสภาวะของผู้ที่สามารถปล่อยวางจากสิ่งที่ยึดมั่นจิตใจ
๒. **อเสกขญาณกถา:** ความรู้ในระดับสูงสุดของพระอริยะเจ้า ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ต้องเรียนรู้หรือฝึกฝนเพิ่มเติม เป็นปัญญาที่สมบูรณ์แล้ว
๓. **วิปริตกถา:** การรู้เท่าทันความแปรปรวนและความไม่แน่นอนของสรรพสิ่ง ช่วยให้เห็นถึงความเป็นอนิจจังของโลก
๔. **นิยามกถา:** กฎแห่งธรรมชาติที่ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นอย่างบังเอิญ
๕. **ปฏิสัมภิทา กถา:** การบรรลุถึงปัญญารอบรู้ในระดับที่สูงขึ้น สามารถแยกแยะธรรมและเข้าใจในลักษณะต่างๆ ของธรรมได้อย่างละเอียด
๖. **สัมมตญาณกถา:** ความรู้เกี่ยวกับการเห็นสภาพธรรมตามสมมติบัญญัติ เป็นความรู้ที่ช่วยให้เข้าใจการใช้ภาษาหรือแนวคิดเชิงสมมติอย่างถูกต้อง
๗. **จิตตารัมมณกถา:** การรับรู้สิ่งต่างๆ ทางจิตใจและการพิจารณาสิ่งเหล่านั้นโดยไม่ยึดติด
๘. **อนาคตญาณกถา:** ความรู้เกี่ยวกับอนาคต เป็นความรู้ที่เกิดจากการเห็นเหตุปัจจัยในปัจจุบันและคาดการณ์ถึงผลที่จะเกิดขึ้น
๙. **ปัจจุปปนญาณกถา:** ความรู้เกี่ยวกับปัจจุบัน ทำให้สามารถเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนี้ได้อย่างแจ่มแจ้ง
๑๐. **ผลญาณกถา:** การเข้าใจในผลของการปฏิบัติธรรมว่ามีผลอย่างไรต่อการหลุดพ้นจากทุกข์

ตัวอย่าง วิมุตติกา

๑. บาลี

๕. ปัญจวรรคโค

๑. วิมุตติกา

๔๑๘. วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. ยํ กิณฺณํ วิมุตติญาณํ สพฺพํ ตํ วิมุตตนติ? น เหวํ วตตพเพฯ. วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. ปจฺจเวกฺขนญาณํ วิมุตตนติ? น เหวํ วตตพเพฯ. วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. โคตรกฺโข ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? น เหวํ วตตพเพฯ. โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยา ยปฏิปन्नสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. โสตาปन्नสฺส ญาณํ โสตาปตฺติผลํ ปตฺตสฺส ปฏิทสฺส อธิคตสฺส สจฺฉิกตสฺส ญาณนฺติ? น เหวํ วตตพเพฯ. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยา ยปฏิปन्नสฺส ปุคฺคสฺส วิมุต

ติญาณ วิมุตตนติ? อามนตา. สกทาคามิสฺส ญาณํ สกทาคามิผลํ ปตตสฺส ปฏิลทฺธสฺส อธิคตสฺส สจฺจิกตสฺส ญาณนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา อนาคามิผลสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. อนาคามิสฺส ญาณํ อนาคามิผลํ ปตตสฺส ปฏิลทฺธสฺส อธิคตสฺส สจฺจิกตสฺส ญาณนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา อรหตฺตสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. อรหโต ญาณํ อรหตฺตํ ปตตสฺส ปฏิลทฺธสฺส อธิคตสฺส สจฺจิกตสฺส ญาณนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา.

๔๑๙. โสตาปตฺติผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. โสตาปตฺติผลสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา สกทาคามิผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. สกทาคามิผลสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา อนาคามิผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. อนาคามิผลสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา อรหตฺตผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? อามนตา. อรหตฺตสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา.

๔๒๐. โสตาปตฺติผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตํ ตถจ ผลํ ปตตสฺส ญาณนติ? อามนตา. โสตาปตฺติผลสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตํ ตถจ ผลํ ปตตสฺส ญาณนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา สกทาคามิผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตํ ตถจ ผลํ ปตตสฺส ญาณนติ? อามนตา. สกทาคามิผลสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตํ ตถจ ผลํ ปตตสฺส ญาณนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา อนาคามิผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตํ ตถจ ผลํ ปตตสฺส ญาณนติ? อามนตา. อนาคามิผลสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตํ ตถจ ผลํ ปตตสฺส ญาณนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา อรหตฺตผลสมงฺคิสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตํ ตถจ ผลํ ปตตสฺส ญาณนติ? อามนตา. อรหตฺตสจฺจิกิริยาย ปฏิปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส วิมุตติญาณํ วิมุตตํ ตถจ ผลํ ปตตสฺส ญาณนติ? น เหวํ วตตพเพาเปา.

วิมุตติกถา นิฏฐิตา.

๒. การแปลคำต่อคำ

๕. ปณฺจมวคฺโค – วรรคที่ ๕/

๑. วิมุตติกถา – วาจาเป็นเครื่องกล่าวถึงซึ่งความหลุดพ้นโดยพิเศษ/

๔๑๘. “วิมุตติญาณํ – ความหยั่งรู้ในความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ วิมุตต”นติ? – ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว” ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/ “ยงฺกิลจ – อย่างใดอย่างหนึ่ง/ วิมุตติญาณํ – ความหยั่งรู้ในความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ สพฺพ – ทั้งปวง/ ตํ – นั้น/ [วิมุตติญาณํ – ความหยั่งรู้ในความหลุดพ้นโดยพิเศษ]/ วิมุตต”นติ? – ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว” ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหวํ – อย่างนั้นแล/ วตตพเพาเปา – ควรกล่าว ฯลฯ/ “วิมุตติญาณํ – ความหยั่งรู้ในความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ วิมุตต”นติ? – ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว” ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/ “ปัจจเวกฺขณญาณํ – ปัจจเวกฺขณญาณ/ วิมุตต”นติ? – ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว” ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหวํ – อย่างนั้นแล/ วตตพเพาเปา – ควรกล่าว ฯลฯ/ “วิมุตติญาณํ – ความหยั่งรู้ในความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ วิมุตต”นติ? – ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว” ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/ “โคตรภฺโน – ผู้ครอบงำซึ่งโคตร/ ปุคฺคสฺส – ของบุคคล/ วิมุตติญาณํ – ความหยั่งรู้ในความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ วิมุตต”นติ? – ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว” ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหวํ – อย่างนั้นแล/ วตตพเพาเปา – ควรกล่าว ฯลฯ/ “โสตาปตฺติผลสจฺจิกิริยาย – เพื่อการกระทำให้แจ้งซึ่งผลแห่งการถึงยิ่งซึ่งกระแส/ ปฏิปนฺนสฺส – ผู้ปฏิบัติแล้ว/ ปุคฺคสฺส – ของบุคคล/ วิมุตติญาณํ – ความหยั่งรู้ในความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ วิมุตต”นติ? – ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว” ดังนี้?/ อามนตา. – ใช่/ “โสตาปนฺนสฺส – ของพระโสดาบัน/ ญาณํ – ความหยั่งรู้/ โสตาปตฺติผลํ – ซึ่งผลแห่งการถึงยิ่งซึ่งกระแส/ ปตตสฺส – ของผู้ถึงแล้ว/ ปฏิลทฺธสฺส – ผู้ได้เฉพาะแล้ว/ อธิคตสฺส – ผู้บรรลุแล้ว/ สจฺจิกตสฺส – ผู้กระทำให้แจ้งแล้ว/ [ปุคฺคสฺส – ของ

วิมุตติญาณ – ความหยั่งรู้ในความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ วิมุตต”นฺติ? – ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว”ดังนี้?/ น – หามิได้/ เหว
– อย่างนั้นแล/ วตตพเพาเปา – ควรกล่าว ฯลฯ/

[illegible]

วิมุตติกา - ความหลุดพ้นโดยพิเศษกา/ นิรุติตา. - จบแล้ว/

๓. การแปลโดยความ

๕. ปัญจวรรค

๑. วิมุตติกถา ว่าด้วยความหลุดพ้น

[๔๑๘] สก. วิมุตติญาณ ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. วิมุตติญาณทั้งหมดนั้น ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. วิมุตติญาณ ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ปัจจเวกขณญาณ ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. วิมุตติญาณ ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. วิมุตติญาณของโคตรภูบุคคล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล ชื่อว่าหลุดพ้น แล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ญาณของพระโสดาบัน เป็นญาณของผู้ถึง ได้ บรรลุ ทำให้แจ้งโสดาปัตติผลใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งสกทาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ญาณของพระสกทาคามี เป็นญาณของผู้ถึง ได้ บรรลุ ทำให้แจ้งสกทาคามีผลใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอนาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ญาณของพระอนาคามี เป็นญาณของผู้ถึง ได้ บรรลุ ทำให้แจ้งอนาคามีผลใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอรหัตตผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. ญาณของพระอรหันต์ เป็นญาณของผู้ถึง ได้ บรรลุ ทำให้แจ้งอรหัตตผล ใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

[๔๑๙] สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ร้งพร้อมด้วยโสดาปัตติผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล ชื่อว่าหลุดพ้น แล้วใช่ไหม

ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ร้งพร้อมด้วยสกทาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช่ไหม

ปร. ใช่

- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งสทหาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้น แล้วใช้ไหม
ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้พึงพร้อมด้วยอนาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว ใช้ไหม
ปร. ใช่
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอนาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช้ไหม
ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้พึงพร้อมด้วยอรหัตตผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว
ใช้ไหม
ปร. ใช่
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอรหัตตผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้วใช้ไหม
ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ
- [๔๒๐] สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้พึงพร้อมด้วยโสดาปัตติผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว และ
วิมุตติญาณนั้นเป็นญาณของผู้ได้บรรลุมผลใช้ไหม
ปร. ใช่
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว และวิมุตติญาณ
นั้นเป็นญาณของผู้ได้บรรลุมผลใช้ไหม
ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้พึงพร้อมด้วยสทหาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว และวิมุตติญาณนั้น
เป็นญาณของผู้ได้บรรลุมผลใช้ไหม
ปร. ใช่
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งสทหาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้น แล้ว และวิมุตติญาณ
นั้นเป็นญาณของผู้ได้บรรลุมผลใช้ไหม
ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้พึงพร้อมด้วยอนาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว และวิมุตติญาณนั้นเป็น
ญาณของผู้ได้บรรลุมผลใช้ไหม
ปร. ใช่
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอนาคามีผล ชื่อว่าหลุดพ้น
แล้ว และวิมุตติญาณนั้นเป็นญาณของผู้ได้บรรลุมผลใช้ไหม
ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้พึงพร้อมด้วยอรหัตตผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว และวิมุตติญาณนั้นเป็น
ญาณของผู้ได้บรรลุมผลใช้ไหม
ปร. ใช่
- สก. วิมุตติญาณของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอรหัตตผล ชื่อว่าหลุดพ้นแล้ว และวิมุตติญาณนั้น
เป็นญาณของผู้ได้บรรลุมผลใช้ไหม
ปร. ไม่ควรกล่าวอย่างนั้น ฯลฯ

วิมุตติกา จป^๕

^๕ อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๔๑๘-๔๒๐/๔๔๙-๔๕๒.

สรุป

วรรคที่ ๕ ประกอบด้วย ๑๐ กลา ที่เน้นในเรื่องการบรรลุธรรมและการพัฒนาปัญญา เพื่อให้เกิดการรู้แจ้งและหลุดพ้นจากกิเลส เนื้อหาภายในกลาต่างๆ นี้มีความสำคัญต่อการฝึกฝนจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรม ดังนี้:

๑. **วิมุตติกลา:** กล่าวถึงการหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง เมื่อบุคคลสามารถปล่อยวางจากสิ่งยึดติดได้ จิตจะเป็นอิสระ

๒. **อเสกขญาณกลา:** ความรู้ที่สมบูรณ์แบบของพระอรหันต์ ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ต้องศึกษาเพิ่มเติมอีก เพราะบรรลุธรรมถึงที่สุดแล้ว

๓. **วิปริตกลา:** การเข้าใจและรู้เท่าทันความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในโลก ซึ่งเป็นอนิจจัง

๔. **นิยามกลา:** อธิบายถึงกฎธรรมชาติที่ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุและปัจจัย ซึ่งไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยบังเอิญ

๕. **ปฏิสัมภิทากลา:** กล่าวถึงปัญญาที่สามารถแยกแยะรายละเอียดต่างๆ ของธรรม และเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสภาวะธรรมทั้งหลาย

๖. **สัมมติญาณกลา:** ความรู้ที่เข้าใจสภาวะของโลกตามสมมติบัญญัติ การรับรู้ผ่านแนวคิดและภาษาที่เป็นเครื่องมือสื่อสาร

๗. **จิตตารมณกลา:** การพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่จิตรับรู้ โดยไม่ยึดติดในอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้น

๘. **อนาคตญาณกลา:** การคาดการณ์อนาคตโดยการเห็นถึงเหตุปัจจัยในปัจจุบัน ซึ่งสามารถรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้

๙. **ปัจจุปปันนญาณกลา:** ความรู้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือการตระหนักรู้สิ่งที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้นอย่างลึกซึ้ง

๑๐. **ผลญาณกลา:** การเข้าใจผลของการปฏิบัติธรรมอย่างแจ่มชัด ซึ่งเป็นการเห็นผลที่เกิดจากการฝึกฝนธรรมจนบรรลุผล

ข้อคิดตามหลักธรรม

จากการศึกษาวรรคที่ ๕ เราจะเห็นได้ว่าเนื้อหาสำคัญคือ **การพัฒนาปัญญาและความรู้แจ้ง** เพื่อให้เกิดการหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง กลาแต่ละข้อสอนให้เราตระหนักถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง รวมถึงการเข้าใจถึงกฎแห่งธรรมชาติที่ทุกสิ่งเกิดขึ้นตามเหตุและปัจจัย ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปล่อยวาง

ข้อคิดสำคัญจากวรรคนี้คือ:

๑. **การฝึกฝนปัญญา:** การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นเพียงการปฏิบัติเพื่อทำให้ใจสงบเท่านั้น แต่ยังเน้นเรื่องการพัฒนาปัญญาให้เข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิตและโลก เมื่อเราเห็นถึงความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความทุกข์ (ทุกขัง) และความไม่มีตัวตน (อนัตตา) เราจะสามารถปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่นได้

๒. **การเข้าใจในกฎแห่งธรรมชาติ:** ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย การปล่อยวางและไม่ยึดติดกับผลลัพธ์เป็นสิ่งสำคัญ เพราะผลของการกระทำจะเกิดขึ้นตามเหตุของมัน เราไม่ควรยึดติดกับสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ แต่ควรทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุด

๓. **การรู้แจ้งและหลุดพ้น:** การเข้าใจและพิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญาจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ เมื่อเราสามารถมองเห็นความจริงของสรรพสิ่ง เราจะไม่ยึดติดและปล่อยวางจากสิ่งที่ทำให้ใจทุกข์

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในวรรคนี้เน้นที่การเจริญปัญญาและการเข้าใจธรรมชาติของโลกตามความเป็นจริง นำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริงและการหลุดพ้นจากทุกข์อย่างสมบูรณ์